

GEÇERKEN

güzel bir iz bırakmak için

Eylül 2024 · Sayı: 48

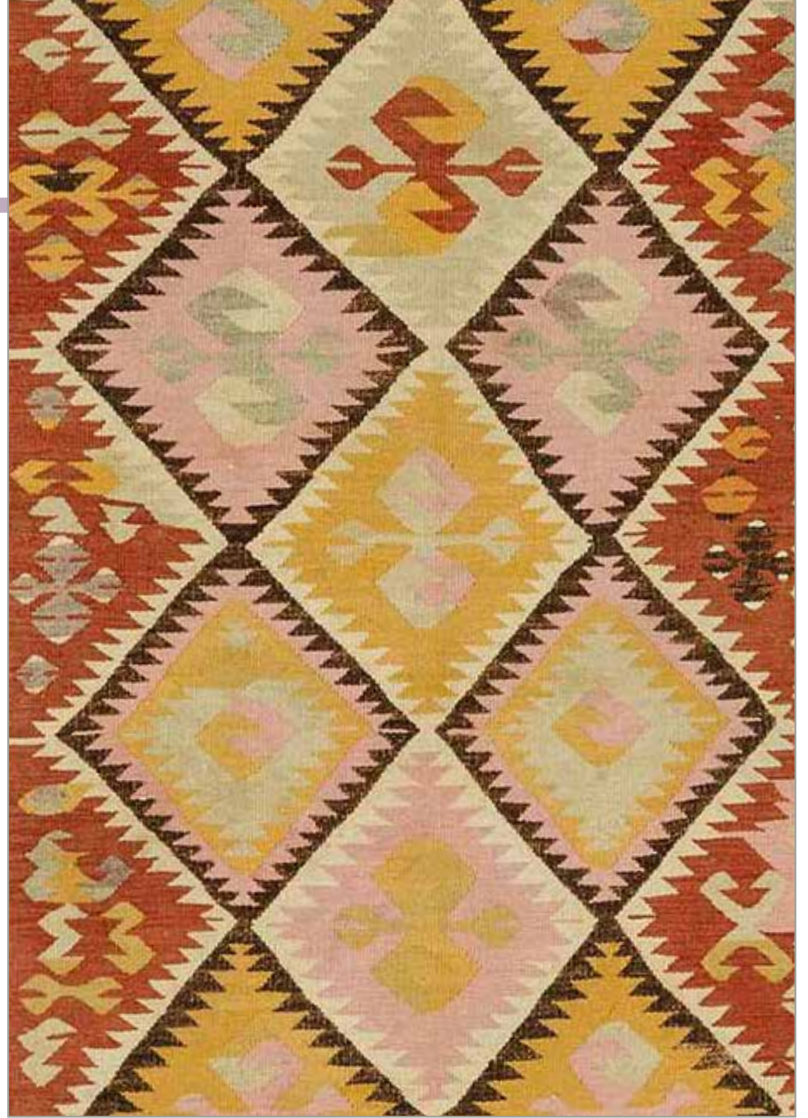
**SENİN OLANA BİR KEZ SAHİP ÇIKTIĞINDA
DEVAMI KENDİLİĞİNDEN GELİR.**

Bukağı Motifi

Halıların dili adına yazayım, motifler cana dair bir sohbete dursun. Tezgâhtaki bukağının sırlarını, Ŗöylece işleyeyim: Atların ön ayaklarına takılan bukağı desenlere bürünmüş; gönle, sevgiye, bağılılığa dair ilhama dönüşmüştür. Bu motif ki aşkın, iki kalbi sonsuza dek bağlayacak kadar kudretli bendini simgeler. Ailenin sürekliliğini, akıl etmeyi, sevginin yüceliğini, tahammülün gerekliliğini iplere karışıkça anlatır. Ancakilmekilmek ilerleyen sakinlikle karanlıklar atlatılır. Bukağı motifinin iki yanı anne ve babadır. Eksiksiz bir anlayışla ve uyumlu adımlarla ilerlemek esasını vurgular. Teklik yerine birliğı, kaçış yerine bir kuşun kanatlarındaki intizamlı uçuşu hatırlatır. Ne de olsa insan fıtratında yalnızlığı sevmek yoktur, her adım sahibi yürüyeceğı yol bir yere varsın ister. Bukağının anlattığı yavaş ilerleyişin içindeki kavuşma umudu dizlere can suyudur. Desenlerde bukağıyı görenler hisseder ki sevgi bağı yürekten yüreğe düğümlemiş, içinde iyilik ormanı nefeslenen geniş bir damardır. Öyle ya, gerçek sevda devran değışse de aynı kalacaktır.

KUDRET AYŖE YILMAZ

Geçerken

Eylül 2024 - Sayı: 48
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar Doymaz

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin Akduman

Editör
Emin Gürdamur

Yayın Koordinatörleri
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Sosyal Medya
Asuman Aydın

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur
Ömer Güçlü

Grafik Tasarım
Arketip Ajans

Kapak Resmi
Hacire Büküm Yılmaz

Kapak Sözü
Silvan Alpoğuz

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşlemleri
Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik
dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No
Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
23.08.2024

Baskı
İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No:11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
TEL: 0 212 454 30 00

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / A. ALİ URAL
HZ. PEYGAMBER VE YENİDEN İNSANLIK OKULU

5 / GÜLŞEN FUNDA
ÜÇ TAVŞIYE

6 / GÜVEN ADIGÜZEL
ALTIN ÇİÇEĞİN SONBAHARI; KRİZANTEM

9 / AYŞEGÜL GENÇ
AYAKÜSTÜ SORULAR

10 / RUKİYE AYDOĞDU DEMİR
KUBBELER ŞEHRİNİN MUHADDİSİ: ZEHEBİ

12 / EMİN GÜRDAMUR
YAZARIN EDEBÎ TÜRLERLE İMTİHANI

16 / ALİ AYGÜN
TAHİRÜ'L MEVLEVİ'NİN DİVANLARINDA
HZ. PEYGAMBER SEVGİSİ

18 / HÜSEYİN AKIN
BAŞKA'NIN ADAMLARI

22 / SUAVİ KEMAL YAZGIÇ
D. MEHMET DOĞAN'IN AÇTIĞI KAPILAR

24 / HACİRE BÜKÜM YILMAZ
BİR YAZI BİR ÇİZİ

25 / SİLVAN ALPOĞUZ İLE SÖYLEŞİ
"ANLAMLI BİR HAYATIN KODLARINI BÜYÜK
ANLATILARDA BULURUZ."

30 / FATMA BETÜL BULUT
KURUMAYAN MÜREKKEP

33 / BURCU UZUN
BAŞKA SESLER: PERCY B. SHELLEY

34 / CANAN OLPAK KOÇ
SAÇRATGU YAHUT TEN KAFESİ:
GÖNÜL KUŞU HANGİSİNDE?

36 / SEMİH ÇAR
ONUNCU KÖY

38 / AHMET MELİH KARAUĞUZ
KODLARLA KURULAN KÖPRÜ

40 / FATMA ASİYE ŞENAT
GİDENLER, BEKLEYENLER, KEREVET ARAYANLAR

42 / KORAY ŞERBETÇİ
AVRUPA'YA FELSEFE ÖĞRETEN ÂLİM: İBN RÜŞD

44 / SİDDİK YURTSEVER
KEMAL TAHİR'İ OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

46 / FADİM ÖZER KASAY
RUTİNDE HAYAT VAR

48 / SELMA ÇAVUNDURLUOĞLU
GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

İÇİNİ
FİKİRLER

HZ. PEYGAMBER VE YENİDEN İNSANLIK OKULU

a. alı ural

İnşa etmek için inşa edilmek gerekir önce. Hz. Peygamber'i (sas.) Yüce Rabbi inşa etti. Ne muhteşem inşa! Kur'an ahlakıyla donattı onu, "Allah'ım! Yaratılışımı ve ahlakımı güzelleştir." duasını izzet dergâhında kabul ederek. "O Kur'an'la, insanlık da onunla terbiye edildi!" sözü kitaplara ve kalplere yazıldı. İnsanlığın yarım kalmış bir ahlak serüveni vardı darmadağın olmuş. Yarımdı insan, tamamlanmaya ihtiyacı vardı. "Ben ancak ahlaki üstünlükleri tamamlamak için gönderildim." diyen bir peygamberi beklemekteydi o.

Hz. Muhammed'in (sas.) son peygamber oluşu insan inşasında büyük ve ağır bir sorumluluk yüklemişti ona. Peygamberlik müessesinde verilecek son ders, insanın insan olmadaki son şansıydı onun risaleti. Din muameledir, diyerek marifet bayrağını açtı Nebi. Güzel ahlaktan yoksun bir ritüeller yumağı değildi din, güzel ahlakla tamamlanan bir kulluk şöleniydi. Bu yüzdenilmekilmek dokunması gerekiyordu insanın. Kötü insan olmaması kurtarmıyordu şahsiyetini, kötülüğü dahi iyilikle savması bekleniyordu ondan.

Kur'an ahlakı, olumsuz davranışlara bile güzel ahlakla cevap vermeyi sa-

lık veriyordu. Ezber bozan bir davranış biçimiydi bu. İnsanlara yaptıkları yanlıştan dönmeleri için tanınan bir kurtuluş fırsatı: "İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel olan davranışla sav; o zaman göreceksin ki seninle aranda düşmanlık bulunan kimse sıcak bir dost oluvermiş!" Ahlakı Kur'an olan Hz. Peygamber (sas.) de bu buyruğu bir hadis-i şerifle perçinledi: "Seni mahrum edene ihsanla bulun, sana zulmeden affet, sana uğramayanın ziyaretine git!"

Peygamberlerden sonra insanların en erdemlileri sahabilerdir. Yeniden İnsanlık Okulu'nun ilk talebeleridir onlar. Yeniden insanlık, çünkü Son Peygamber'den önceki peygamberlerin insanlığa getirdiği kitaplar tahrif edilmiş, ilahi ölçülerle oynanmış, hak dinler insan ihtiraslarına kurban edilmişti. Önce insan olmayı öğreneceklerdi ondan, temel insani değerlere sahip olmadan Müslüman olmak mümkün değildi çünkü. Kur'an'daki "Ey insanlar!" ve "Ey müminler" hitapları, ilk basamağın insan, ikinci basamağın iman olduğuna işaret etmekteydi yükseliş merdiveninin.

Hz. Peygamber'le (sas.) sohbet bütün sohbetlerin üstünde bir terbiye plat-

formudur. Siret, yol, hareket, gidiş, hâl, davranış ve iradedir. Sahabiler, Hz. Peygamber'in örnek insanlığını izlemek ve gelecek nesillere aktarmak göreviyle mükellef olduklarından bütün Müslümanların sevaplarında -onlarınki eksilmeksizin- hisse sahibidirler. Hz. Peygamber'e mümin olarak erişen ve Müslüman olarak ölen kimselerdir sahabiler. Kur'an, "insanlık için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmet" olarak tanıtıyor onları. Ortaya çıkarılmanın yani inşa edilmenin nasıl olduğunu ise bir başka ayet-i kerimeden öğreniyoruz: "Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan geri durun."

Veda haccına katılan Müslümanların sayısının yüz bini aştığını dikkate aldığımızda Hz. Peygamber'in (sas.) insanlık okulunun azameti karşısında hayranlık duymamak elde değildir. Zira Hz. Peygamber insan inşasında tek bir model önermemiş, her sahabiye kendi mizacı içinde terbiye ederek karakter zenginliğinin bir insanlık mirası olduğunu göstermiştir. Bu yüzden yol arkadaşları Hz. Peygamber'i (sas.) örnek alsalar da bütünüyle birbirlerine benze-
mezler. Güneş her aynadan fitratı ve kabiliyeti ölçüsünde yansır. Onların

peygamber okulundaki eğitimleri de kişisel özellikleri dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Zengin bir tacir olan Abdurrahman b. Avf malıyla, şiiyle ve sözüyle kabul gören Kaab b. Malik ümmetin suskunluğuyla, kahramanlığı namı salan Talha b. Ubeydullah sakat kalan eliyle vermiştir sınavını.

Nefes alışından adım atışına, yemek yiyişinden gülümseyişine kadar her hareketinin insanlık binasında bir tuğla olduğu örnek insandır Hz. Peygamber. Tek bir sözü ümitsizliğe çözüm, tek bir davranışı anlaşmazlıklara hakem olabilecek kudrettedir. Sözü tesirlidir çünkü sözleriyle hareketleri arasında tam bir uyum vardır. Onu tanıyanlar peygamberliğine iman etmeseler bile güven duymuşlardır bu çelişkisiz şahsiyete.

“Âlemlere rahmet” oluşunu bu “örneklik” bağlamında ele almak rahmetin yeni bir boyutunu fark ettirecektir bize. İdollerin ve ikonların arkasında sürüklenen ruhlar bir anda yanlış ayak izlerine bastıklarını görüp insanlığın Son Rehber’ine yönelecektir. Ona tabi olmak Hacerü’l- Esved’in konulduğu örtünün bir ucundan tutmaktır çünkü. Şuursuz bir takipçi değil hakikatin bir parçası olmak... Hz. Muhammed (sas.), hakikati yükseltme onurunu cömertçe paylaşmaktadır ümmetiyle. Hacerü’l- Esved insan binasının cennet taşıdır, ait olduğu yere el birliğiyle konulması gereken.

El birliğiyle evet, muhabbete ihtiyacı vardır kardeşliğin. “Birbirinizi

sevmedikçe iman etmiş olmazsınız,” harcı bu tuğlaların arasındaki yapıştırıcıdır. Binanın sağlamlığı muhabbetin derecesine bağlıdır. “Sizin en hayırlınız, insanlara en çok yararı dokunandır.”, “Sizden biriniz kendisi için arzu ettiğini diğer insanlar için de arzu etmedikçe inançlı sayılmaz.” hadisi şerifleri insanı insana, insanı kaybettiği kimliğine çağırmaktadır. Zira muhabbet kendiliğinden hasıl olmaz, vesilelere ihtiyacı vardır. Hz. Peygamber, selamlaşmayı ve hediyeleşmeyi teşvik eder bu yüzden. Hayatın her safhasında bir muhabbet ocağı yakabilmek için, “Hastayı ziyaret edin, aç doyurun, esiri kurtarın”, der.

Onun insana ve insan onuruna verdiği önem, ne kadar günahkâr olursa olsun insanı savunuşu zayıfı kuvvetli önünde koruması, kardeşlik kalesinin müdafaası içindir. Fakat kale surlarıyla sakinlerini muhafaza eder de sakinleri arasındaki çatışma yüzünden surlarını muhafaza edemeyebilir. Bütün zamanların göz ardı edilen pandemisidir “küçümseme”. Hz. Peygamber (sas.) insan inşasında bu hastalığın üstlendiği yıkıcı rolü dikkate alarak “Bir insanı küçümsemek günah olarak yeter.” buyurmuştur. İnsan insanı küçümsüyorsa kale tehlikede demektir.

Küçümsemenin arkasında kibir vardır. Bu yüzden İslam’ın en büyük savışı kibirdir. “Kalbinde zerre kadar kibir taşıyan kimse cennete giremez.” buyruğu bu tehlikenin görkemli ve dehşetli uyarısıdır. Cenneti kaybettikten sonra neyi kazanacak insan?

Bu tehlikeyi gören Hz. Peygamber (sas.), ömrü boyunca söz ve davranışlarıyla kibirden nasıl uzak kalılabileceğini göstermiştir ashabına: “O ayakkabısını diker, elbisesini yamar ve hanımına ev işlerinde yardım eder.”

Yürüyüşü, Kur’an’ın tavsiyesine uygun bir yürüyüştür: “Yeryüzünde böbürlenerek yürümeye; çünkü sen ne yeri yarabilirsin ne de dağlara boyca ulaşabilirsin.” Oturuşu, tevazuun somutlaştığı bir oturuş: “Mecliste oturduğu yer, sahabilerinin oturduğu yerden farklı değildir. Çünkü meclise girdiğinde nerede boş yer bulursa oraya oturur.” Gülümsemesi insan sıcaklığını hissettirir muhataplarına, soğuk hükümdar gölgesini değil. Güldüğü de olur ara sıra, inci dişlerini ve insan olduğunu gösteren. Ashabını dikkatle dinler, kendisini onlardan biri sayar, değerli olduklarını hissettirir onlara. Helal olan hiçbir yemeği eleştirmez, yemeğe başlarken besmele çekerek nimetin mutlak sahibini hatırlatır, yoksullarla aynı sofraya oturur. Kimsenin, önünde titremesine gerek yoktur. Nihayet “kurutulmuş et yiyen bir kadının oğlu”dur o. Elbiselerinin çoğu beyaz ve abartısızdır. “Ben bir kulum, kulun giydiği gibi giyiniyorum.” der.

Hız. Peygamber (sas.) kibirden korunmanın yollarını gösteriyordu hayat tarzıyla. Bu, insan inşasının teorik değil tecrübe edilmiş hâliydi. Peygamber Efendimiz (sas.) önce hâl diliyle sahabileri yoğuruyor, sonra bir mücevher gibi yontuyordu tek

**İdollerin ve
ikonların arkasında
sürüklenen ruhlar
bir anda yanlış ayak
izlerine bastıklarını
görüp insanlığın
Son Rehber'ine
yönelecektir.**

tek onları. Din, insanların üzerinde hâkimiyet kurma aracı değil birlikte insanca yaşamının ölçülerini veren ilahi bir adalet sistemiydi çünkü. Adalet yalnız cezaıyla değil yeri gelince aflla ihya olurdu.

O hâlde affetmeyi öğrenmeliydi insan. Taif dönüşü taşlanırken, “Onları affet yarabbi! Ne yaptıklarını bilmiyorlar.” diyen Hz. Peygamber, merhametin ve sabrın anahtarlarını gösteriyordu bize. İnsanların sorumluluğu ancak hakikatle tanışmalarıyla başlardı. Müslümanlara düşen, bilgilendirmek yani tebliğdi. Şartlar tebliği imkânsız kılıyorsa suhuletle uzaklaşılacaktı cehalet bölgesinden: “*Rahmân'ın has kulları yeryüzünde vâkarla yürüyen, cahiller onlara laf attığı zaman, 'selam' deyip geçen kullardır.*”

Hz. Peygamber (sas.) erdemli insanı inşa etmeye çalıştı hep. Erdemin merkezinde ise merhamet vardı. Modern zamanların güç sahipleri, hür insanlara, “Hepiniz tutsağım-sınız!” diye gürlerken, Mekke'nin fethinde kendisine yıllarca eziyet edenlere, “hepiniz serbestsiniz” demişti O. Evet kısas da adaletin bir yansıma biçimiydi. Yeri geldiğinde savaşmak da Müslümanın hakkı. Ancak hakikatle insan arasındaki engelin kaldırılması için savaşmıştı Hz. Peygamber. “*Ben rahmet peygamberiyim!*” diyen de oydu “*Büyük savaşlar peygamberiyim!*” diyen de. Bu iki cümle arasında bir çelişkiden söz edilemezdi. Bir insanın incitilmesine, bir ağaç dalının kırılmasına, bir kedinin aç bırakılmasına razı

olmayan Hz. Peygamber, zulmün dünyaya hâkim olmasına rıza gösteremezdi.

Onun bir kuşun arkasına düşüp avladığını hiç kimse görmüş değil fakat kuşu ölen bir çocuğa taziye gittiğini bütün dünya biliyor. Çocuklara değer veriyor çünkü. Sevilen ve değer gören çocukların şahsiyet sahibi olacaklarını düşünerek insan inşasına çocuklardan başlıyor. Onlara sevecekleri künyeler/lakaplar armağan ediyor Son Peygamber. Torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, “dünyadaki iki reyhan”ıdır artık onun.

Çocuklarla karşılaştığında selam veren, nasıl olduklarını soran, konuşurken seviyelerine inen Hz. Peygamber (sas.) eşyalarına da isim vererek varlıklarını değerli kılmıştı. Sancağının adı “Ukab”, kılıçlarının adları, “Zülfikar”, “Resûb” ve “Kadı-b”di. Yayının adı “Ketûm”, sadağının adı “Kâfûr”, devesinin adı “Kusvâ”ydı. Canlı cansız bütün varlıkların kardeşliği idi İslam.

Hz. Peygamber'in insan inşası devam ediyor. Onun örnek hayatı ve sözleri yeni Müslüman şahsiyetlerle buluşturuyor yeryüzünü. İnsan ruhunu ve toplumu kucaklayan seçkin ve özendirici noktalarıyla Hz. Muhammed'in (sas.) anlatılması; gerçeğin benimsetilmesi, sevdendirilmesi bakımından hayati önem taşıyor. Siret ve hadis-i şerif okumalarını bu anlamda manevi yenilenme fırsatları olarak görebilir, peygamber sevgisiyle dirilişimizi başlatabiliriz.

Bir ŞEHİR

Sırderya Nehri'nin doğusunda yer alan Türkistan şehri, günümüzde Kazakistan'ın sınırları içinde yer alsa da Batı Türkistan diye adlandırılan bölgenin kalbiydi. Dirliğin, yaşamın, kıtlığın, bolluğun, aşkın, ayrılığın, savaşın, tarihin, edebiyatın, şiirin, hikâyenin kalbi. "Beni ziyaret etmeden önce Hocam Arslan Bab'a varınız." diyen Ahmet Yesevi'nin kuşlara da yuva olan türbesi bu şehirde. Türbenin arkasındaki ağaçlarla da kalubeladan beri tanışıyoruz aslında. Otrar ile Karacuk arasındaki Arslan Bab'ın külliyesine ulaşınca Kazakların Kur'an tilaveti duyuluyor uzaktan. Küçük bir çocuk devenin yularını çekiştirirken Otrar'ı yol diye geçen Moğolların kılıç seslerini de işitiyoruz. Sapsarı keçilerin sesiyle birlikte hem de.

Bir KİTAP

Yüzyıllardan beri girdiği her gönle kıymetli nakışlar çizen, izler bırakan Hacı Bektaş Velî'nin *Besmele Tefsiri* yakınlarda okuyup etkilendiğim inanılmaz bir kitap. Hamiye Duran tarafından hazırlanan bu kitapta tefsirden önce besmele kavramına ve önemine, besmele yazma geleneğine değiniliyor ve eski Türk edebiyatından bugüne besmele'nin izi sürülüyor. Yeni harfli orijinal metin ve günümüz Türkçesiyle birlikte bu tefsir tam anlamıyla tohum bir yolculuk. Tohumun filiz olmadan önce çatlaması gibi, *Besmele Tefsiri* de çatlama ile hengâme sunuyor. Başa dönülemez denilen yerden hem de. Bizlere de "ey çatlayan tohumun hengâmesi" demek düşüyor.

ÜÇ TAVSİYE GÜLŞEN FUNDA

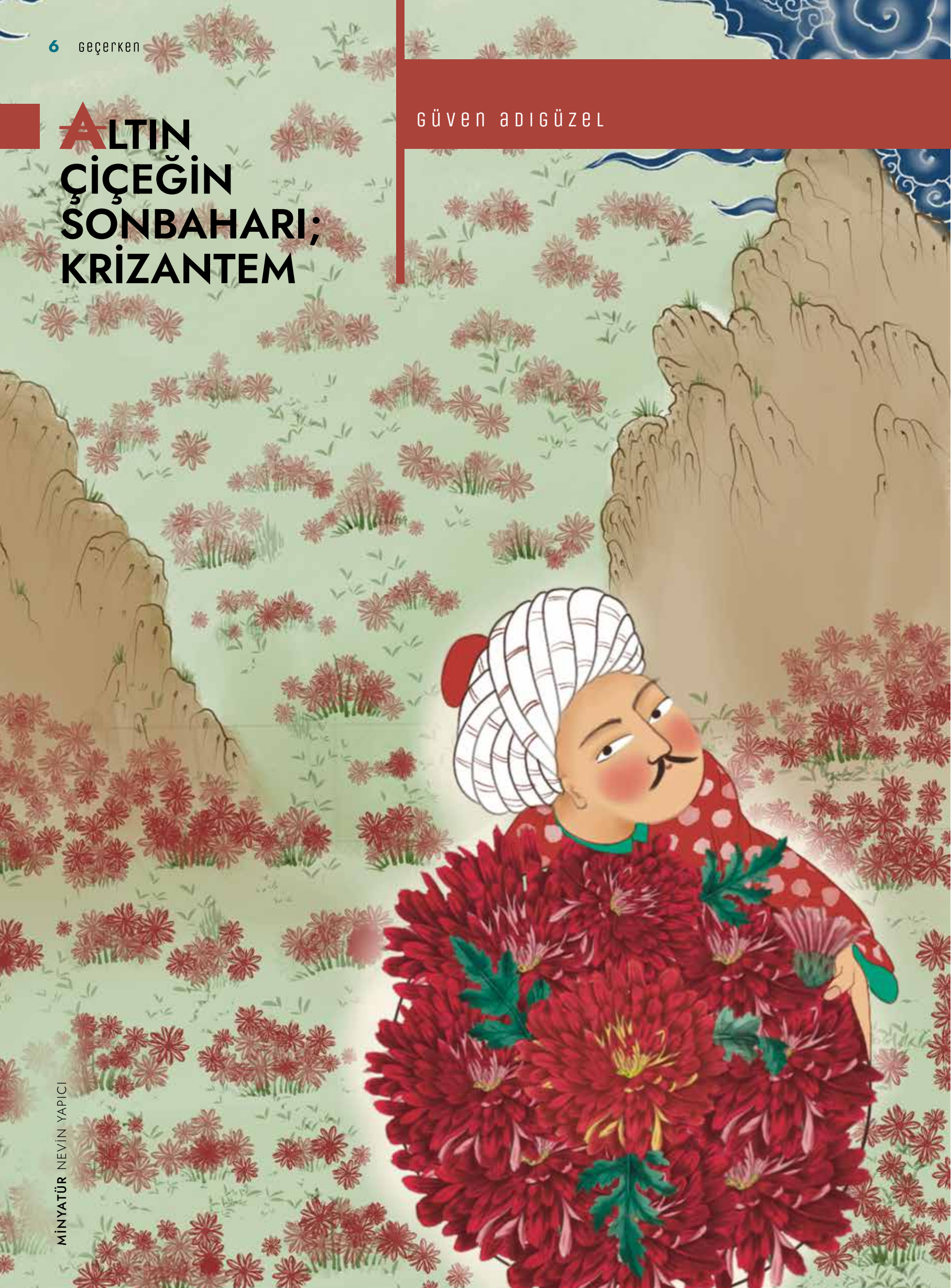
Bir MÜZİK

"Kazak'a iki dil verilmiştir; biri Kazakça, öteki küydür. Küy, aynı zamanda bozkırın da dilidir." der kıymetli Aşur Özdemir. Däwletkerey'in Köroğlu (Көроғлы) küyünü de zamanında kendisi tavsiye etmişti. Küyü dinlerken toprağa diz çöken bir anadan doğuyor, uzaklardan gelen nal sesiyle babamızı bekliyor, yeryüzündeki ilk elma ağacı olduğuna inanılan Almatı'ya varıyor, dağlardan çıkan suları içiyor, gömgök göğün altında, boz bozalak bozkırın üstünde yürüyor, koşuyor, at sürüyoruz. Âşığız, yaralıyız, kavuşmak istiyoruz.

ALTIN IEĞİN SONBAHARI; KRİZANTEM

GÜVEN ADIGÜZEL

*krizantem, bu namı pek severim,
önce duydum onun lisanından;
bana munis bu gün o hatıradır.*

*hep onun yadigâridir kederim;
açılır sonbahar olunca ayân,
krizantem içinde bir yaradır!
Tevfik Fikret*

John Steinbeck'in "Kasımpatları" hikâyesinin ana kahramanı Elisa Allen, yol kenarındaki çiftliğin bahçesinde toprağıyla uğraşırken rast geldiği o çanak çömlek tamircisinin mesafesiz konuşmalarına karşı kayıtsız kalmayı kendisine yönelttilen şu soruyla bırakmıştı: "Ne çiçeği bunlar hanımefendi?" Elisa, yüzüne kondurduğu sıcak gülümsemesiyle: "Ah, onlar mı, onlar kasımpatı, iri beyazlarla sarılar. Her yıl yetiştiririm bunlardan, buralarda benimkilerden büyüğünü yetiştiren yoktur." diyerek anlatmaya başlayınca, adam da çiçeğin ruhuyla devam etmek istemişti sözlerine: "Uzunca saplı bir çiçek değil mi bu? Üfürülmüş, renkli duman gibi bir şey." Elisa, çiçeklerine yapılan bu övgüyü sevecekti elbette: "Ta kendisi. Ne güzel anlattın." Seattle'dan San Diego'ya giden yalnız bir tamirci ve dayanılmaz güzellikleriyle kasımpatı çiçekleri... Üfürülmüş renkli duman gibi yükseliyor göğe kasımpatılar, boyları bir buçuk metreye kadar uzayabiliyor çünkü.

İnsan çiçek açmayı unuttur bazen, unuttur ve hatırlar. Hayatın çamuru içinde çiçek açmanın mümkünleri öylece ortadadır. Bir soruyla hatırlarsın içindeki çiçeği belki. Elisa gibi gardın hemen düşer, kalbin hafifler, dilin çözülür. İşte kasımpatı o gard düşüren çiçeklerden biridir. Namıdiğer krizantem. Güzelliği, asaleti ve rengârenk hâlleriyle hayat ırmağını berraklaştırmakta epeyce usta. *Son umut* misali, bütün çiçekler ortaklıktan çekilmişken, soğuk havaları umursamadan bir başına sonbaharda açmayı bilir. Hazan çiçeğidir, ölüme misal. Güz gülüdür, kışın gelişine ulak. Yaklaşan zorlu aylara, iyice kısılmış güneşe, sert rüzgârlara ve çetin şartlara aldırmadan, olanca zarafetiyle gövdesinden taşıp neşe ile ümidin buluşmasını simgelercesine her kasım ayında açar krizantem. Taç yaprakları gökkuşağı gibi savrulur ve patlar. "Kasımpatı", bu hâllere atıfla Türkçe bir söyleyiştir. "Krizantem" (*Chrysanthemum*) adlandırmasının kökeni ise antik Yunan'daki *chrys-anthemona* (altın-çiçek) dayanır. Her iki adının da fonetiği, bu güz çiçeğinin güzelliğiyle eş değerdir. İki adı da şiiri çağırır.

Asya'nın Gülü

Krizantem, Doğu'dan yükselen altın güneş gibi yüzyıllardır parlıyor. Değerinin her daim yüceltildiği bilhassa Çin ve Japon kültüründe, kadim zamanlardan bugüne uzanan oldukça geniş/güçlü etki ağlarına sahip krizantem çiçeği, Asya'nın Gülü namıyla, yas çiçeği olarak cenazelere yakıştırılsa da asaletli güzelliğiyle neşenin, uzun ömrün, hayatın kendisinin, varlığın ve bereketin de sembolüdür. Zhang Yimou'nun 2006 yapımı *Altın Çiçeğin Laneti* filminin hikâyesinde merkeze aldığı üzere, Çinliler her yılın dokuzuncu ayının dokuzuncu gününde adına şehirler kurdukları kasımpatı çiçeklerini seyretmek için aile üyeleriyle birlikte dağlara tırmanmaya giderler. Çin'de saygı duyulan simgesel bir süs bitkisi olmakla birlikte tıbbi amaçlarla da kullanılan krizantem, Budist rahipler eliyle Japonya'ya getirilmiş, 17. yüzyılın başlarında Batı topraklarına ulaşınca kadar Uzak Asya'nın kalbinde saklı kalmıştır.

**İnsan iek
açmayı unuttur
bazen, unuttur ve
hatırlar.**

Japon kültürüyle özdeşleşerek ülkedeki en yüksek devlet nişanına adı verilen krizantem, kuruluş efsanelerinde Japonya'nın doğuşunu simgelediği gibi on altı yapraklı imparatorluk mührünü temsil eder ve Japon imparatorları aynı adı taşıyan geleneksel Krizantem Tahtı'nda oturlar. Krizantem Günü olarak kutlanan festivallerin düzenlendiği Japonya'da gündelik hayatın içinde “yaşayan” krizantem çiçeği, saflık, sadakat, onur, bilgelik, asalet ve yüksek ahlaki değerlerin “lmsz” simgeleri arasındadır.

Krizantemin, Uzak Doğu'daki hayata içkin kültürel varlığının aksine Batı'da yas, cenaze, mezarlık gibi hznly tarafları baskın sembolizmlere daha yakın durduğunu ve ölüm çiçeği namının burada daha yaygın bir kabulle karşılandığını söyleyebiliriz. Dünyada aynı anda; hüzün ve sevinç, yas ve coşku krizantem çiçeklerinin kalbinde yaşar. Dönüşen anlamlarıyla da her dem şkfe-i ter.

Kasımda Patlayan Krizantem

Krizantem; sarı, pembe, beyaz, turuncu, kırmızı, mor çeşitleriyle rengârenk kısa gün bitkisi. Gün boyu, on dört saatin altına düştüğünde

iek açmaya başlar. Ana vatanı Asya. Çin'de altın iek, Türklerde kasımpatı, “Dört Beyefendi”den biri, her rengiyle tablo gibi, göz gl, dokuzuncu ayın dokuzuncu günü, Japonların imparatorluk mührü, Batı'da ölüm çiçeği, hazanda umut, ayında şifa gizli, mis kokulu, suyu sever, doğrudan güneş istemez, yarı gölgedir yeri, toprak ayırt etmez, nazlı değil savaşı. Saksıda, bahçede mukim.

Elisa ve Steinbeck'i aynı anda anlıyorum. Aynı anda aklıma geliyor saksıdaki bodur kasımpatı ieğim. Pencerenin kenarında, baharı selamlayıp yazın açan çiçeklere benzemeyerek, kırmızı burun, bordo kaşkol ve sağanak yağmurlarla birlikte gelip kızıl çiçeklerini açan, ait olduğu saksıyı yoğun yapraklarıyla kocaman bir alev topuna dönüştüren bodur kasımpatı ieğim. Pencerenin kenarında, cama vuran yağmur tanelerinin eşliğinde içimde nice baharlar tutuşturan, kızıl ta yapraklı o asaletli iek. Kasımda patlayan krizantem, içimizde tutuştan bahar. Evgenia Smolyanina'nın krizantem ağıdına karışan bir Tefvik Fikret kederiyle: “krizantem bu hande-i sfa / münkalib girye-i yetim-i hazn.”

1 "Ömür dediğin..." diye başlayan cümleyi nasıl tamamlarsınız?

Şol yel esip geçmiş gibi...

2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey...

Okumak, anlamak, hayal etmek.

3 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?

Yağmur sonrası ıslanmış yaprak kokusu ve kömür kokusu.

4 Şimdiki mesleğinizi yapmasaydınız ne yapmak isterdiniz?

Sahaf dükkânım olsun isterdim.

5 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?

Benim gibiydi çünkü.

6 Özlemek deyince aklınıza ilk gelen?

Uzarlarda bir yer.

7 Hayatınızda "bu benim kırılma noktam" diyebileceğiniz bir ânınız?

İlk yazımın basılması.

8 Mevsimlerden hangisi?

Sonbahar.

9 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?

Hicret.

Hezarfen Ahmet Çelebi'nin uçuş anı.

10 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru...

Neden ben?

11 Kederlendiğinizde yaptığınız şey?

Susmak.

12 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?

Boş vakit.

13 Ruhunuzda iz bırakan biri?

Edebiyat öğretmenim.

14 En sevmediğiniz özelliğiniz?

Anlamalı susuşlardan sonra ilk konuşmada anlamsız bir şey söylemek.

15 Ruhunuz nereli?

Kuzeyli olmalı.

16 Geçerken gördükleriniz...

Ahret günü var, ahret günü var diye bağırsanlar...

**AYAKÜSTÜ
SORULAR?**

KUBBELER ŖEHRİNİN MUHADDİSİ: ZEHEBİ

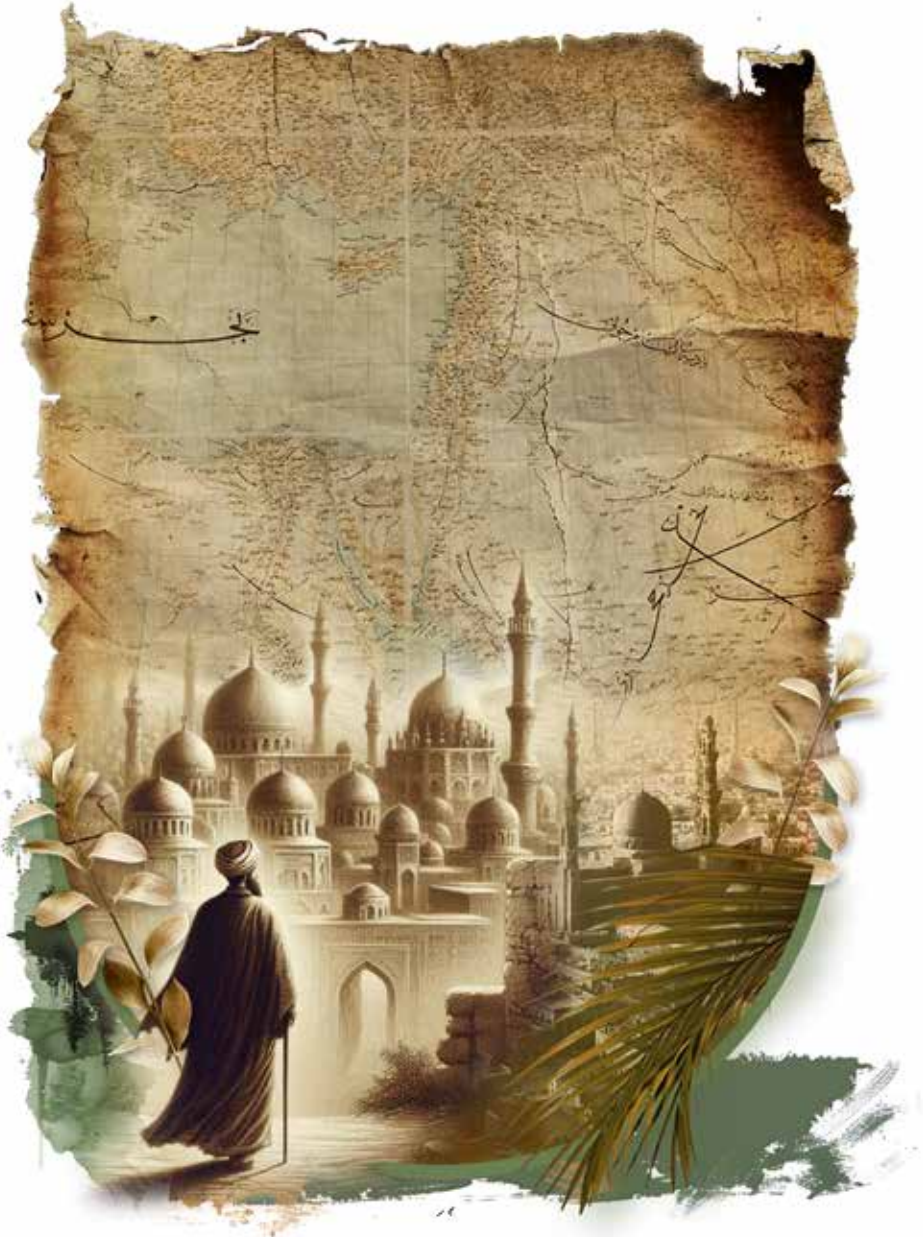
RUKİYE AYDOĞDU DEMİR

Ŗehrin her yerinden görülebilen ihtiŖamlı kubbeye doğru daldı gitti gözleri... Nasıl da muhkem bir kale gibi bütün Ŗehre sadece orada durarak hükmedebiliyor, diye içinden geçirdi. Sadece bu Ŗehre mi? Onu görmek için seyyahlar rotalarını illaki bu güzergâhtan geçiriyorlar; âlimler denizaŖırı ül-

kelerden sırf orada bir meclis düzenleyebilmek için yola çıkıyorlar; talebeler onun görkemli sütunları etrafındaki bir halkaya dâhil olabilmek için aylarca süren rihleleri göze alıyorlardı. Neticede bu kadim mabedin o efsunlu havasından teneffüs eden her fâni gibi nedenini bilmedikleri bir aidiyet

hissiyle ya revakların gölgesinde ya da Ŗadırvanın serinliğinde ortamı temaŖa ederken kendilerini buluyorlardı. Hele her sabah namazı sonrasında toplanan olağanüstü kalabalığın Kur'an'ın yedide birini okuduğu anlara veya her ikindi sonrasında sütunları çevreleyen hadis meclislerine veya her akŖam namazı sonrasında toplaŖan dervişlerin coŖkulu terennümlerine ortak olmuŖlarsa Ŗam Emevi Camii'nden ayrılmak daha zor bir hâl alabiliyordu. Tıpkı Ŗu anda uzaktan da olsa gözlerini ondan alamayan Zehebi gibi...

Kim bilir kaç zamandır bu pencerenin kıyısında böyle dalmıŖ beklemekteydi? Ansızın kulaklarına dolan Ŗehrin uğultusuyla kendine geldi. Alnını daha da kırıştırıp sakalını sıvazladı ve neden sonra aklına gelen bir Ŗeyi hatırlamanın verdiği hayıflanmayla telaŖla abdeste yöneldi. Birazdan talebeleri gelmeye baŖlayacaklardı. Onlardan evvel namazını kılıp ders malzemelelerini hazırlaması icap ediyordu. Suyun verdiği ferahlıkla kendine geldi, pek de âdeti olmadığı üzere kerahete yakın bir vakitte namazını eda etti. Her zamanki gibi ikindi namazı sonrasında kurulacak olan hadis meclisi için öğrencileriyle sözleşmiŖti. SözleşmiŖti ancak kütüphanesine yönelip derste okuyacakları kitabı eline aldığında karŖılaŖtıėı manzara onu derin düşüncelere sevk etmiŖti.

Eline aldığı nüsha, ilk rihle duraklarından biri olan Kudüs'te istinsah ettiği bir hadis cüzü idi. Kudüs, bütün asaletiyle onu kucakladığında, içinden peygamberlerin geçtiği her şehir gibi onda da evindeki huzuru hissetmişti. Yirmili yaşlarını henüz geçtiği, babasının uzak beldelere seyahat etmesine izin vermediği dönemlerdi. Bu nedenle dört ayı geçmeyecek uzaklıkta olan daha yakın beldelere, Dımaşk, Ürdün, Lübnan ve Filistin'e yönelmişti. O zamanlar zinde bedeni ve genç dimağıyla kabına sığmayan Zehebi'nin hızını ancak üzerine titreyen anne ve babasının mukavemeti dizginleyebildi. Evin tek erkek çocuğu olan Zehebi, kuyumculukla uğraşan babasının yolculuklarını kolaylıkla finanse edebilecek imkâna sahip olmasına rağmen başlangıçta onu ikna edememişti. Bu yüzden kimi geceler sırtının ağrısı kendisini rahatsız edecek kadar kitap ciltleme işiyle meşgul olur, böylece rüyalarını süsleyen İslam şehirlerindeki halkalara biraz daha yaklaştığını hissedirdi. Zamanla Şam, Ba'labe, Halep, Humus, Hama, Trablus, Nablus, Mısır, İskenderiyye, Basra, Maarra, Kudüs, Remle, Ma'in, Kerek, Kahire, Bilbis, Mekke ve Medine gibi otuza yakın ilim merkezine seyahat etmeyi ve binden fazla hocadan ders almayı başarak "âlemin şeyhi" ünvanını elde etti.

Hava kararmış, öğrencileri dağılmıştı. Kandilin titrek alevi yüzünü aydınlatırken gözlerindeki tedirginlik daha da belirgin bir hâl almaya başlamıştı. Küçük adımlarla yine o görkemli kütüphanesinin önünde buldu kendini. Uzandı, bu defa hac yolculuğu esnasında Arafat'ta yazdığı bir nüshayı alıp sayfalarını gelişigüzel karıştırmaya

başladı. Babasının vefatından bir sene sonraydı. Ne muazzam bir gündü, diyerek kendi kendine mırıldandı. Haccın coşkulu atmosferinde bir araya gelen muhaddislerden Arafat ve Mina'da hadis sema ettiği nüshaydı bu.

Sahifeyi yüzüne doğru biraz daha yaklaştırarak tuttu, kendi yazısını tanımakta zorlanıyordu. Hâlbuki her şey yazısının o cezbedici güzelliği ile başlamamış mıydı? Yazısındaki insicamı gören çok sevdiği dostu büyük muhaddis Birzali, hayretini saklayamamış, senin yazın muhaddislerin hattına benziyo, deyince kendisini gece ve gündüz bitimsiz ilim yolculuklarına adamıştı. Zamanının en büyük şeyhlerini arayıp bulmuş, onlardan dersler alıp icazetler elde etmiş, eserler yazmış, okutmuş ve yine zamanının önde gelen muhaddislerini yetiştirmişti. Ancak onun asıl mesaisini alan, kendi zamanına kadar, yedi yüz yıllık bir zaman diliminde yaşamış olan ümmetin kaydını tutmaktı. Başta muhaddisler olmak üzere devlet adamları, halifeler, kadılar, şair ve edipler, fakih ve filozoflar hülasa Endülüsten Çin'e kadar yaşamış bütün bir İslam âleminin tarihini kayıt altına almaktı amacı. Aslında bunun için bütün şartlar da oluşmuş durumdaydı; İslam'ın ve Müslümanların izzet sahibi olduğu, ilmin ve ulemanın değer gördüğü zamanlardı. Moğol saldırıları dinmiş; Haçlı tehlikesi bertaraf edilmişti. Böyle bir ortamda Zehebi de ümmeti en iyi bildiği şekilde kalemiyle, satırlarda, hafızalarda muhafaza etmeye büyük bir tutkuyla kendisini adanmıştı. Bu uğurda insanüstü bir çabayla isimlerini bile bilmediği beldelede, hiç ayrılmak istemediği şehirlerde, meydanlarda, hanlarda, hankahlar-

da, medreselerde, bazen tanımadığı insanların evinde, bazen bir mescit köşesinde, yaz ve kış, çöl melteminde, deniz serinliğinde, hazerde ve seferde, loş ışıkların ve titrek alevlerin gölgesinde, en çok da göz bebeklerini irileştiren loş ışıkların ve titrek alevlerin gölgesinde yazdı, yazdı, yazdı... Öyle ki başlangıçta pek de önemsemediği gözüne inen su, zamanla görmesini engelleyecek bir hâl aldı.

Neden insanda sınırsız bir şükretme hissi uyandıran yeryüzü cenneti Şam, artık penceresinin önünde berrak nehirleri ve zümrüdi ovaları ile eski canlılığı ile uzanmıyordu? Neden her geçen gün birbiriyle yarışırcaasına gökyüzüne bir yenisinin yükseldiği kubbeler pusların ardına sığınmıyordu? Herkesi hayran bırakan yazısını artık tanıyamıyordu. Önceleri okumakta zorlandığı sayfa kenarlarındaki haşiyeleri artık neredeyse hiç seçemiyordu. Mütebessim çehresiyle her birinin ayrı gözlerinin içine baktığı talebelerini ancak seslerinden ayırt edebiliyordu. Artık anlamıştı. Gözlerini zamanla ele geçiren bu sis, eserlerinde hayat hikâyelerine yer verdiği muhaddislerin bir kısmıyla aynı kaderi paylaşacağının sinsi bir emaresi idi. Ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybeden muhaddislerin akıbeti şimdi "asrın muhaddisi" olarak bilinen Zehebi için de geçerliydi. Çünkü muhaddisler, zamanın pençeleri arasından kendileri için değerli olan parçaları kurtarabilmek adına her şeylerini vermeye hazır olan kimselerdi. Gözlerinin nurunu dahi...

Şehrin her yerinden görülebilen ihtişamlı kubbe artık karanlıklar içinde uyuyordu.

YAZARIN EDEBÎ TÜRLERLE İMTİHANI

emin gürdamur

Elimizdeki kitapların yaka kartlarını bir anlığına söküp attığımızı varsayalım. Öykü, roman, deneme, şiir, yaşantı, hatıra, anlatı, biyografi, inceleme gibi açıklayıcı ibareler bulunmayan kitaplar karşısında ne hissederiz? Kafa karışıklığı mı? Tedirginlik mi? Özgürlük mü?

Türlerle terbiye edilen, okuma alışkanlığı türlerle çitlenen modern okurun böyle bir kitaplığa alışması şüphesiz ki kolay olmayacaktır. Çünkü modern okurun zihni, romanı roman, öyküyü öykü, şiiri şiir, denemeyi deneme olarak okumaya yatkın, daha doğrusu yatkınlaştırılmış bir işleyişe sahiptir. Bu tasnifçiliğin ardında zannedildiği gibi akademinin değil, yayıncıların imzası var. Genelde ticari kaygılarla kapağa yerleştirilen o küçük ibareler, meraklı okuru doğru yola kanallandırmak gibi basit, anlaşılır bir niyete yaslansa da türlerin çoğalmasından kitabın ticarileşerek kapitalist düzene eklenmesi arasındaki tarihî kesişimi düşününce insan işkillenmiyor değil. Kitabın ticarileşmesi, ürünü doğru pazara arz etmeyi esas alır ki bu akıl yürütme, metnin ne olduğuyla değil ne zannedilmesiyle ilgilidir.

Bu türden bir pazarlama tekniği satışları yükseltirken aynı anda yazarın entelektüel saygınlığına halel getirebilir. Fantastik kurgu, polisiye, gençlik yayını gibi pazarlama etiketlerine sahip kitaplar, bu alanda kalem oynatanların edebiyat otoriteleri tarafından küçümsenmesine, dışlanmasına ya da ikinci plana atılmasına sebep olabilir. Mesela dünya çapında bir okunurluk elde eden Harry Potter serisinin yazarı J. K. Rowling'in hiçbir zaman Nobel için zikredilmemesi bunun çarpıcı örneğidir. Fantastik kurgu türündeki kitapların elde ettiği büyük satış başarısı, yazarın entelektüel değerini haksız bir biçimde tartışmalı hâle getirmiştir. Ama öte yandan eserlerini kendi ifadesiyle "kurgu perdesini yırtma hırsı" ile ham nesir formunda kaleme alan Annie Ernaux, 2022 yılında Nobel Ödülü'ne, "kişisel hafızanın köklerini, yabancılaşmalarını ve kolektif kısıtlamalarını ortaya çıkarma cesareti" nedeniyle layık görüldü. Bildiğimiz roman anlayışının hayli uzağındaki bu metinlere Nobel verilirken dünyanın başka bir yerinde başka yazarların; aynı gerekçelerle susturulması, roman değil hatıra yazmakla, edebî metin

değil ham metinler yazmakla itham edilmesi olasıdır.

Yayıncılar, çağın ve piyasanın koşullarına uygun davranarak türleri çeşitlendirme çılgınlığını sürdürüyor. Akademi de bu istifli bilgi ortamından hoşnut. Peki, biz munis okurlar, okuma yolculuğumuz boyunca bu yaka kartlarını ne kadar dikkate alırız? Eğri oturup doğru konuşalım, eğer eleştirmen değilsek veya türler arası geçişlerle ilgili bir makale üzerinde çalışmıyorsak sınır ihlallerini pek de düşünmeyiz. Sadece düşünür gibi yaparız. Okurken en nesnel metinleri bile kendimize özgü kılarız. Metni şahsileştirmek, iyi bir okurun olmazsa olmaz davranışdır. İyi okur seçer, ekler, eğretiler, çıkartır, saptırır, indirger, benzetir ve nihayet anlatıyı kendine has kılar. Bunu yaparken bazen yanlış anlamının bazen de aşırı yorumun sarp yolunu kullanır. İnsan duygusal bir varlıktır ve duygular dış dünyanın verilerini kendi yöntemleriyle işler. Örneğin Jean Paul Roux'un *Türklerin Tarihi*'ni, S. Frederick Starr'ın *Kayıp Aydınlanma*'sını bir tarih kitabı olarak okurken akışın kurgusalılığına kendini kaptıran romancı beyni-

mizin gizlice devreye girmediğini söyleyebilir miyiz? Sanmıyorum. Herhangi bir coğrafya kitabını okurken bile muhayyilemizde sinematografik bir hikâye örüntüsü belirir. O hikâyeye bilgi birikimimizi, duygularımızı, gündelik meşguliyetlerimizi bulaştırırız. Bu, okurun salyasıdır ve entelektüel sindirim sisteminin esasını teşkil eder. Hafıza, bilgiyi bu sindirim sistemi sayesinde istifler, saklar, sahiplenir. Ve dürüst olmak gerekirse alabildiğine bireysel bir eylem olan okuma sürecinin bu aşamasında okuduğumuz metnin yaka kartıyla ilgili bir belirleyicilik gözlenmez.

Dünyada tarihçilerin, sosyal bilimcilerin başucu kitaplarından biri

kabul edilen *Direnmenin Estetiği* bilindiği üzere romandır. Ama Peter Weiss, bu romanı yazarken kendinden önceki roman teknikleriyle yetinmemiş, türe bambaşka bir boyut kazandırmıştır. Kitabın yayıncısı türler ötesi bu durumu şöyle hülâsa etmek durumunda kalmıştır: “*Direnmenin Estetiği* gerçekliğin verilerinden yararlandığı için belgesel ve tarihsel, yazarının yaşamına göndermeleri olduğu için otobiyografik, metne giren parçaları kendine özgü bir biçimde yorumladığı ve birleştirdiği için kurmaca, metinde belirsiz bir imkân olarak yansıyan bir kurtuluş fikri bıraktığı için ütöpik, yandaşı olduğu dünya görüşü karşısında eleştirel olduğu için yeniden kurucu, kullandığı farklı anlatım biçim-

leriyle hem belgesel-gerçekçi hem gerçeküstücü, Batı kültürünün siyasi tarihi ve sanat tarihiyle metinler üzerinden tartıştığı için metinlerarası ve kültür birikimini yeniden yorumladığı için ufuk açıcı özellikler taşıyan çok katmanlı bir derya metin.”¹

Yazara Vurulmak İstenen Zincir

Yirminci yüzyılda biraz da sanatın özerkleşmesi ve postmodernizmin yerleşik hâl almasıyla türler ve sınırlar tartışmalı duruma gelmiştir. Türlerin sınırlarını kutsal bir tapınağı korur gibi korumaya çalışanlara sorular sormaya devam edelim. Ömer Seyfettin’in Balkan muharebelerini ya da çocukluğunu

Türler, büyük sanatçıların, yıldırlı yazarların bakış ve algılarıyla ortaya çıkmıştır.

anlattığı öyküleri bir çeşit hatıra da değil midir? (Bunların ne kadar iç içe geçtiğini anlamak için Tahir Alangu'nun Ömer Seyfettin romanına göz atmak ya da bizzat Ömer Seyfettin'in Balkan cephesinde tuttuğu günlüklerini okumak kâfidir.) Rasim Özdenören'in denemelerinde tadı damağımızda kalan hikâyeleri, anıları nereye koyacağız; öykülerinde zaman zaman şiire, düpedüz şiire inkılap eden, mısralara dönüşen anlatı katmanlarını hangi kategoriye dâhil edeceğiz? Sait Faik'in pek çok öyküsüne egemen olan fıkra muharriri üslubunu, bu üslubun öyküden öyküye aynı hassasiyetle sirayet edişini, başlayıp bittiği hâlde bir fikir beyanından öteye gitmeyen metinlerini öykü türünün dışına mı iteceğiz? Kaleminden kan damlayan Wolfgang Borchert'in kısa öykülerinde şairleri imrendiren çarpıcı imgeleri şiirden ayıran nedir? İsmet Özel'in "Bir Yusuf Masalı"nın, Nazım Hikmet'in "Kuvayi Milliye Destanı"nın, Turgut Uyar'ın "Ge-yikli Gece"sinin, Sezai Karakoç'un "Taha"sının, Edip Cansever'in *Ben Ruhi Bey Nasılım*'ının buram buram Türkçe kokan, katman katman öykü anlatan, bazen epik bazen sade konuşan şiirlerini hikâyeden ayrı bir bağlamda mı değerlendireceğiz? Bitti mi? Bitmedi. Bitmez. Christian Bobin'in *Eksik Parça'sı*, *Neşe İnsan'ı*, *Yerlerde Bir Aziz'i*, *Hayaletlere Duyulan Sevgi'si* nedir, öykü müdür, deneme midir, şiir midir? Yoksa yayıncısının ifadesinden ilhamla "yapıtlarındaki küçük mucizeleri ve hayatın güzelliklerini yalvaçvari bir ses ile kurgu ile şiirsel söz arasında var etti." demekle mi yetineceğiz?

Son yıllarda üst üste baskı yapan, âdeta Türk okuru için yeniden doğan Abdülhak Şinasi Hisar'ın

romanlarını anılarından, anılarını romanlarından ayırt edebilir miyiz? Hele de onun, "Yazdığım şeyler hemen bütün hatıralarımdan ibarettir." dediğini bilirken. Onun hatıra, anı türü olarak etiketlenen eserlerinin türün sınırlarını aştığını, romana doğru genişleyen bir mahiyet arz ettiğini söylemek yanlış mıdır? Sıkı bir Proust hayranı olan, bilinç akışıyla yazılan postmodern romanlara ilgi duyan Hisar'ın kitaplarını özenle yayına hazırlayan Necmettin Turinay, yazarın eserleriyle ilgili şu notu düşmekten kendini alamaz: "Dolayısıyla burada söylemek istediğimiz, Hisar'a dönük 'hatıra yazarı' nitelemesinin, *Boğaziçi Mehtapları* ile *Boğaziçi Yahları* ve *Geçmiş Zaman Köşkleri* gibi eserlerin, asıl edebî metin değerini örttüğü hususudur. Yani demek istiyoruz ki onun bu üç eseri, bildiğimiz cinsten hatıra türünde birer eser olmayıp doğrudan doğruya roman veya hikâyeye, şiir gibi algılanması icap eden edebî birer metin örnekleridir."

Hisar'ın kendisi de türlerin, yayıncıların, eleştirmenlerin edebiyata vurduğu zincirlerden, neyin roman olup neyin roman olmadığının tartışılmasından fevkalade rahatsızdı. 1931 yılında *Milliyet*'teki yazısında dile getirdiği düşünceler, konuyla ilgili Türk edebiyatı için oldukça erken dönem farkındalığı barındırır: "Şu roman kelimesi üzerindeki bisud münakaşalar da ispat ediyor ki, zavallı insanları birçok kavgalara sevk eden hep kelime ihtilaflarıdır. Çok kere taraflar kelimelerin tefsirinde anlaşılırsa, ortada kavga mevzuu kalmaz. Romanı birtakım vakaların, gene birtakım tahkiye usulleriyle hikâyesi addedenler, kendi kanaatlerine göre birçok kavaid vazına (kaideler koymaya) kalkışarak, esasen bu

noktainazarı kabul etmemiş olanların eserlerine 'iyi roman değil', yahut sadece 'roman değil' diyorlar. Tıpkı vaktiyle 'trajedi'nin tabi tutulduğu mekân, zaman vs. kuyuduna (şartlarına) benzeyen şeylere tabi sandıkları romana biraz edebiyat, şiir ve fikir karıştı mı, kendi kalplerinin hararetini, yahut fikirlerinin derecesini biraz geçti mi 'olmadı', 'bu roman değil' iddiasını serdediyorlar. Türk romanına geçirilmek istenen bu zincirler koparılmalıdır."³

Türlerle başı pek hoş olmayan bir diğer isim Türk öykücülüğünde Ömer Seyfettin ile Sait Faik arasında duran usta anlatıcı Memduh Şevket Esendal'dır. Esendal, 13 Şubat 1950 tarihinde kızına yazdığı mektupta şu ifadeleri kullanır: "Ama yalnız bizde değil, başka yerlerde de hikâye nedir, nuvel nedir, roman nedir, kavgası bitirilmiş değildir. Eğer yazdıkların hoş gitmiş, okunmuş ise, hikâye olmasa da okurlar. Adını da onlar ister koysunlar, ister koymasınlar, bana vız gelir! İşin doğrusu, yazılacak yazının ya özlü ya da hoş olmasıdır. Adı ne olursa olsun... Bizde hikâye vardır, fıkra vardır, kıssa vardır, nakil vardır, masal vardır, şimdi aklıma gelmeyen daha bir iki şekil vardır. Bunların yeni adları da yoktur. Eskileri de pek iyi hudutlandırılmış değildir. Biz, bunların hepsine birden hikâye diyoruz. Ama, mutlaka hikâye yazmak gerekmez. İş yazmaktır. Hikâye olmaz da nakil olur, mesel olur. Ne çıkar? İş ki düşünölsün, sonra yazılsın. Hikâye olmaz da onun benzeri bir şey olur."⁴

Zincirleri Kırma Mükün mü?

Esendal'ın dediği gibi türler yazara vız gelir, gelmesi icap eder, çünkü asıl olan daima yazmaktır, yazma

tutkusunu yazma mühendisliğine kurban etmemektir. İyi bir yazar türlerin sağa sola buyruklar saçmaya devam eden köhne tapınağına değil, kendi muhayyilesinin ölçüsüzlüğüne, kabiliyetinin ufkuna sadık kalır. Bu sadakat, türde kararsızlık gerektiriyorsa kararsızlığa, bilinçsizlik gerektiriyorsa bilinçsizliğe, özgünlük gerektiriyorsa özgünlüğe yaslanır ve bunun hesabını kimseye vermez.

Bir ara soru: Gerçekten bir yazarın türleri umursamadan yazması mümkün müdür? Zihni büyük ölçüde sınırlara riayet eden kitaplarla dolu bir edip bildikleri karşısında ne yapacak, nasıl özgürleşecektir? Kaldı ki o, okur denen muhayyel varlığın gözünü boyamak, ilgisini çekmek, gönlünü fethetmek için uğraşmaktadır. Okur ise tedrisat ve klasik eserler marifetiyle her an türlerin gerekliliğine gönül indirebilecek, "İyi ama nedir bu okuduğum?" diye sorabilecek, sorusuna bir cevap bulamayınca yazarı küçümseyecek bir cürete sahiptir.

Modern öykü yönünü insanın içine döndüğü günden beridir aslında hikâyeye ilgili bütün kuralları alt üst etti. İnsanın içinde derli toplu, açık, anlaşılır bir serüven geçmediğinin anlaşılması biraz da psikolojinin yardımıyla oldu. Yaşamımızın davranışlara yansıyan kısmı hikâyeye edilebilirdir ama bir insanın gözlemlenebilir yanının insanın kaçta kaçını temsil ettiğinin cevabını bulmak için herkesin kendi içine, aynaların göstermediği haritaya, göğsünün içinde gezdirdiği niyet ve duygulara bakması yetecektir. Orada savaş, barış, aşk, öfke, umut, karamsarlık, tarih, bilgi, yargı, şiir, masal, his iç içedir. Orada sınırlar silikleşir, türler anlamını yitirir. Mesele bu öz-

gürlüğün önce farkına, sonra tadına varmaktır. Yazar bu aşamada önemli bir karar vermek durumundadır. Yayıncıların, editörlerin, eleştirmenlerin, akademisyenlerin ve elbette işgüzar okurun cansiperane bir biçimde savunduğu sınırları görmezden gelerek o büyük riski alabilecek midir alamayacak mıdır? O büyük riskin ardında tür icat etmek gibi bir muzafferiyet de olabilir, kimseye kendini anlatamadan yitip gitmek de. Bir yazar türlerin tapınağına şirinlik ederek birkaç basamak tırmanabilir. Ama elde ettiği basamaktan dönüp uzaklara, özgürce koşan yilkı atlarına baktığında daima içi burkulacaktır. Unutmamalı ki türler, büyük sanatçıların, yilkı ruhlu yazarların bakış ve algılarıyla ortaya çıkmıştır. Genç bir yazarın, türlerin sınırlarını, kurallarını bilmesi fakat kalemini onlarla bağlamaması gerekir. Aksi durumda kendini yeni yollar açmaya, yeni türler kurmaya götürecektir avangart, kreatif kabiliyetlerine ihanet etmiş olacaktır.

Kaynakça

1. Peter Weiss, *Direnmenin Estetiği*, Çev. Çağlar Tanyeri, Turgay Kurultay, İletişim Yay., İstanbul: 2013, (Arka kapak yazısı).
2. Abdülhak Şinasi Hisar, *Kitaplar ve Muharirler 3*, Haz. Necmettin Turinay, Yapı Kredi Yay., İstanbul: 2009, s. 28, 29.
3. Abdülhak Şinasi Hisar, "Roman Nedir, Niçin ve Nasıl Yazılır?", *Milliyet*, 17 Şubat 1931.
4. Memduh Şevket Esendal, *Seni Kahve Paklar*, Yapı Kredi Yay., İstanbul: 2023, s. 8, 9.

FAHİRÜ'L MEVLEVİ'NİN DİVANLARINDA HZ. PEYGAMBER SEVGİSİ

alî aygün

Osmanlıdan Cumhuriyet'e bir kültür köprüsü olan Tahirü'l Mevlevi (1877-1951) mutasavvıf, muallim, edebiyat ve İslam tarihçisi, gazeteci, yazar, şair ve divan edebiyatının son temsilcilerinden biri olarak çok yönlü bir şahsiyettir. Divan edebiyatı sahasındakiengin bilgisinin neticesini *Edebiyat Lügati* adlı eserinde bir araya getirmiştir. Tahirü'l Mevlevi'yi Şark irfanının son temsilcilerinden kabul eden Cemil Meriç (1916-1987), bu eser için Muallim Naci'nin (1849-1893)

İstılahat-ı Edebiyye'sini anımsattığını, eserin mazbut ve güvenilir bir kaynak olduğunu ifade etmektedir.¹ Klasik edebiyatla ilgili bilgileri yalnız teorik düzeyde kalmayan Tahirü'l Mevlevi, küçük yaşlarda şiir yazmaya başlamış, Türkçe şiirlerini üç farklı divanda toplamıştır. İlk şiirlerini *Divançe-i Tahir* adıyla neşretmiştir. Daha sonraki şiirlerini de *Divan-ı Tahirü'l-Mevlevi* ve *Divan-ı Tahirü'l-Mevlevi* adlı yazma eserlerde bir araya getirmiştir.²

Türk İslam edebiyatında şairlerin, divanlarının baş tarafında tevhid ve münacaatlardan sonra bir veya birkaç naata yer vermesi, bir gelenek hâline gelmiştir.³ Bu gelenek içerisinde yer alan Tahirü'l Mevlevi de Hz. Peygamber'e duyduğu sevgi, özlem, iştıyak ve bağlılığını divanlarında kırktan fazla naatla dile getirmiştir. Ancak Türk İslam edebiyatı sahasındaki naat çalışmaları içerisinde, Tahirü'l Mevlevi'nin adı maalesef geçmemektedir.⁴

1892-93 yıllarında gençken ilk neşrolunan yazılarından birinin naat olması da Tahirü'l Mevlevi'de peygamber sevgisi ve bağlılığının erken yaşlarından itibaren mevcudiyetini göstermektedir.⁵ Bu naat, Tahirü'l Mevlevi'nin ilk divanında "Nuut-ı Şerife-yi Nebeviyye" bölümünün ilk şiiri olarak karışımıza çıkmakta-

dır. Hz. Muhammed'in tecelli eden nurunun kendisini mest ettiğini söylemektedir:

Mest etti beni nûr-ı tecellâ-yı Muhammed
Oldum ezeli âşık-ı şeydâ-yı Muhammed⁶

Tahirü'l Mevlevi'nin divanlarında Mevrit Gecesi için müstakil olarak yazılmış dört şiir mevcuttur. *Divançe*'de yer alan sekiz beyitlik "Leyle-yi Mevlidü'n-Nebî Aleyhi Salavâtullahi'l-Melikî'l-Kavî" başlıklı şiirinde Mevrit Gecesi'nin saadet ve mutluluk zamanı olduğunu dile getirmektedir. Bu gece, safilik ehlinin sevincini arttırmakta ve onlara safa bahşetmektedir:

Bu şeb kim bir dem-i mes'ûd ü hengâm-ı
saâdetdir
Safâ-bahş u tarab-efzâ-yı cân-ı ehl-i safvettir

"Mevlid-i Nebevî" başlıklı şiirinde ise Tahirü'l Mevlevi Hz. Peygamber'in doğumuyla dünyanın nurlandığını, yıllarca küfrün karanlığına batmış dünyanın aydınlandığını ve dünya için bir yenilenme, tazelenme devrinin başladığını ifade etmektedir:

Ey nûr-ı zuhûruyla kılan âlemi işrâk
Eşvâk-ı kudûmunla münevver bütün âfâk
Yıllarca cihân zulmet-i küfr içre bunaldı
İnsanlığı kaybetti beşer vahşete daldı
İkbâl ü saâdetle sen ettin de tevellüd
Âlemler için başladı bir devr-i teceddüd

بیت ویکدی مغایر بلریم
والمسیر برار اناک ویا رو شید
امامی ناک آفید گور ووشید
اورسی ملایده سورسی بیات

Tahirü'l Mevlevî, Hz. Peygamber'in "şakku'l kamer" mucizesine de şiirinde yer vermekte, bu mucizeyi gerçekleştiren kişiyle güreş edilmez demektir:

İcâzına nisbetle düşer acze nebîler
Şakku'l kamere⁷ kadir olanla güleş olmaz

Başka bir naatında Tahirü'l Mevlevî, kendisini Hz. Yakup'a benzeterek Hz. Peygamber'den uzakta geçen günlerini külbe-i ahzanda geçirmiş saymaktadır:

Gönül kim beytü'l-ahzân-ı firâkın yâ
Resûlallâh
Onu me'vâ edindi iştiyâkın yâ Resûlallâh

Hz. Peygamber'in alnının ilahi nurun ve ağzının sonsuzluk suyunun kaynağı olduğunu vurguladığı bir başka naatında ise lafzi ayet ictibaslarına yer veren Tahirü'l Mevlevî, Kur'an'ın Hz. Peygamber'i tefsir ettiğini belirterek onun saçını Leyl, mübarek yüzünü ise Duhâ suresine benzetmektedir. Hz. Âdem, onun buğday renkli yüzünü görmenin şevki ile "... Şu ağaca yaklaşmayın..." emrini unutmuştur:

Cebinin matla'-ı nûr-ı Hudâ'dır yâ Resûlallâh
Femim ser-çeşme-i âb-ı bekâdır yâ Resûlallâh
Teveccühgâh-ı kurb-ı kabe kavseyne⁸ hakikatte
Hilâl ebrûların kible-nümâdır yâ Resûlallâh
Lisânın tercümân-ı râz-ı vahyullâh-ı mâ evhâ⁹
Lebin gûyende-yi innî enedir¹⁰ yâ Resûlallâh
Seni tefsir eder ma'nide Kur'an-ı azîmü's-şân
Saçın ve'l-leyli¹¹ rûyun ve'd-duhâdır¹² yâ
Resûlallâh
Senin ruhsâr-ı gendüm-gûnunun şevki ile
Âdem
Ferâmûşende-yi lâ takrabâdır¹³ yâ Resûlallâh

Tahirü'l Mevlevî son tertip ettiği divanda Allah yerine Tanrı, peygamber yerine yalvac kavramlarını tercih etmiş, diğer naatlarından farklı olarak hece ölçüsüyle bir naat kaleme almıştır. Tahirü'l Mevlevî bu naatında, Hz. Peygamber'in şefaatinin ummaktır:

Ey ulu Tanrı'nın yüce yalvacı
Ayağın tozudur başların tacı
Ocağına düşmüş yalvarır Tâhir
Kulumdur buyurman olmuş amacı
Dünyada, ukbada şefa'at eyle
Günahkâr, perişan hâline acı
Hak'tan selâm olsun sana daimâ
Ey ulu Tanrı'nın yüce yalvacı

Tahirü'l Mevlevî, Hz. Peygamber'i şiirlerinde "Ahmed, Muhammed, Şefia'l-müznibin, Nebiyy-i Mücteba, Mahbub-ı Huda, Habib-i ber-güzid, Sadıku'l-va'di'l-emin, Mustafa, Resul-i Ekrem, Habib-i Ekrem, Habib-i Kibriya, Celil-i Kibriya, Hazret-i Peygamber, Cenab-ı Peygamber, Hazret-i Nebi" gibi isim ve sıfatlarla anmıştır:

Yok, değil, san kûh-ı nûr üstünde bâb-ı garda
Havf-ı dil-girî-yi Ahmed'le¹⁴ kebûter titriyor
Mahz-ı rahmetsin cihana yâ şefia'l-müznibin
Rahmeten li'l-âlemin¹⁵ na'ti senin şânındadır
Ol emîn muhlis ki lâyıktı ana
Denmiş olsa sâdiku'l-va'di'l-emin

Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden çoğunu divanlarında zikreden Tahirü'l Mevlevî, bazı peygamberlerin kıssalarına da işaret etmiştir. O, divanlarında en çok Hz. Peygamber'i zikretmiş, ona naatlar yazmış, mucizeleriyle pek çok beytini süslemiştir. Her Müslümanın onun

hakkında bilmesi gerekenlere şiirlerinde yer vermiş; hayatını, savaş ve mücadelelerini anlatmıştır. Onun âlemlere rahmet ve günahkârların şefa'atçisi oluşunu, ümmetine düşkünlüğünü, ümmetinin ona olan sevgisini sıklıkla dile getirmiştir.

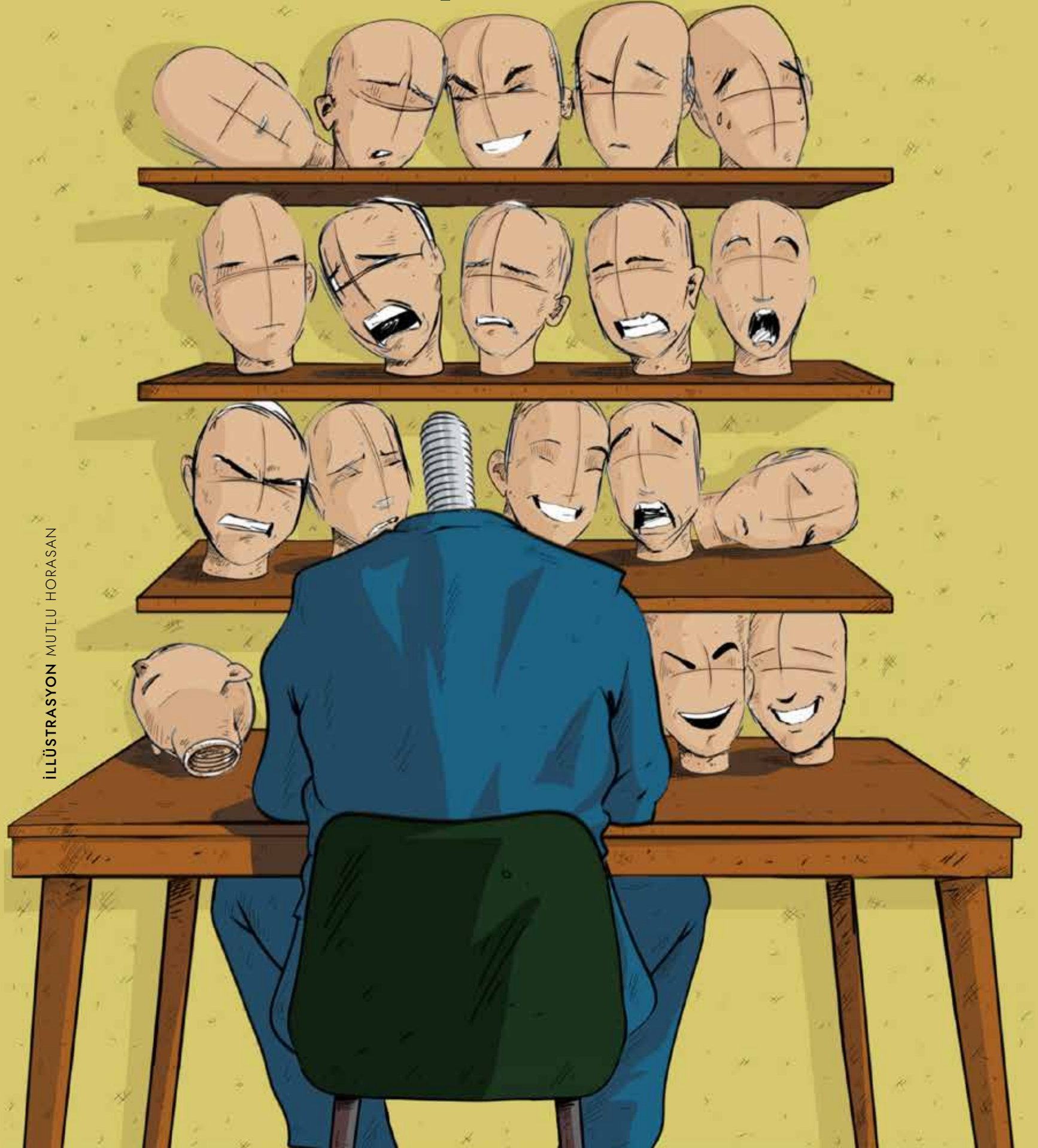
Kaynakça

1. Cemil Meriç, *Bu Ülke*, İletişim Yay., İstanbul: 2004, s. 331.
2. Bu makale hazırlanırken şu araştırmadan istifade edilmiştir: Ali Aygün, *Tâhirü'l-mevlevî Divânı Tahlili* (Tokat: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024).
3. Rıdvan Canım, *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yay., Ankara: 2020, s. 218.
4. Alper Ay, "Tâhirü'l-mevlevî'nin Türkçe Divanlarındaki Dinî Edebi Türler Üzerine Bir Değerlendirme", *Tokat İlmîyat Dergisi*, ayrıca Bkz. Emine Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na'tlar*, TDV Yay., Ankara: 2015.
5. Tâhirü'l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım ve İstiklâl Mahkemesi Hatıraları*, Haz. Nurcan Boşdurmaz (İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2021), 20-21.
6. Mehmet Atalay, *Tâhirü'l-Mevlevî'nin Türkçe Şiirleri*, Asmaaltı Yay., İstanbul: 2019.
7. Kamer, 54/1.
8. Necm, 53/9.
9. Necm, 53/10.
10. Tâhâ, 20/12; Kasas, 28/30.
11. Leyl, 92/1.
12. Duhâ, 93/1.
13. Bakara, 2/35.
14. Hz. Peygamber'in adı olarak Ahmed, Kur'an-ı Kerim'de bir yerde geçmektedir. Bkz. Saff, 61/6.
15. Enbiyâ, 21/107.

BAŞKA'NIN ADAMLARI

HÜSEYİN AKIN

İLLÜSTRASYON MUTLU HORASAN

O ihtiyaç duymazdı hiç ne sevgiye ne de aşka. Bugüne bugün kendisi başkaydı çevresi başka! İçine sinse bile herkesin yaptığını yapmaz, aksine hareket etmeyi soyluluk addederdi. Kalabalıkların bulduğu yerde kaybetmeyi, çoğunluğun “evet” deyip alkışladığı yerde “hayır” deyip protesto etmeyi tercih ederdi. Bir tek meselesi vardı:

Farklı olmak, değişik görünmek ve başka kalmaktı. Etrafındakiler ona “başka” ya da “başkasın” derse kendini o denli mutlu ve güçlü sayardı. Marjinal olmanın peşindeydi fakat böyle bir alt yapısının olmadığı gerçeğini hiç kabullenmek istemiyordu. Kasabada doğup büyüyen birinin küresel temayül ve direktiflere büsbütün uyum sağlayabilmesi kolay olmazdı elbette. Uyumsuzluğunu orijinallik zanneden insanlardan etkilenmiş olmalıydı. Yadırganmayı göze alsa da bir yandan tek başına kalma riskine karşı önlemler almaktan geri durmuyordu. Bunun için etrafında bir sempati halkası oluşturmuştu. Kendisi gibi olmak isteyenlere “başka türlü” olmanın yollarını gösteriyordu. Kılık kıyafetten hâl ve tavırlara kadar “değişik” olmanın raconunu bir tür grup davranışı olarak göstermek daha etkiliydi ne de olsa. Yaz sıcaklarında palto giyenlerden tutun da herkesin fısıltı tonunda konuştuğu ortamlarda bağırıp çağırarak muhabbet etmeye kadar bir sürü aykırılığı

hep bu “başka” olmak sevdasıyla yapıyorlardı. Cenazelerde ve insanların acılı günlerinde kahkaha atmak için organize olurlar, akraba düğünlerinde, bayram günlerinde huzursuzluk çıkarıp gözyaşı dökmekten geri durmazlardı. Halk arasında “Başka’nın Adamları” diye şöhret bulmuşlardı. İçlerinden biri bile gerçek ismini söylemez göz korkutacak ya da ilgi çekecek lakaplar ve ünvanlarla kendilerini tanıtırırlardı. Kasatura, Yapay Şaka, Zimbırtı, Davlumbaz, Çelimsiz, Şişko kendilerine uygun gördükleri bu lakaplardan bazılarıydı. Başka’nın başkaca bir ismi var mı bunu adamları dâhil hiç kimse bilmiyordu. Bütün dertleri görünmek, dikkat çekmek ve çevrelerinde hayret uyandırarak gündeme gelmek olan bu insanların bunu başarabilmek için yaptıkları çılgınlıklar günlerce konuşulmaktaydı. Mesela bir kere sinde “Başka’nın Adamları” kendi aralarında iki takım çıkarıp kasabanın futbol sahasında futbol maçı yapmaya karar vermişlerdi. Geniş bir duyuru yapıp bu karşılaşmayı herkese haber vermişlerdi. Ne ki o gün ikinci vakti bu maçı izlemeye gelenler şaşkınlıktan sadece dumur olmakla kalmamışlar bir de derin aldatılmışlık hissinden kurtulamamışlardı. Başka’nın Adamları sahaya çıktığında her iki takım kendi yarı sahalarına geçmiş, hakem başlama düdüğünü çalmıştı fakat

ortada top falan yoktu. İki takım da sanki top varmış gibi oynuyor, taç atıp korner kullanıyorlar, penaltı çekiyorlar ve kalecileri gol kurtarıyordu. Başka “n”sini kaybetmiş sözcük gibi sahanın etrafında dolaşıyor adamlarına taktikler vermeye çalışıyordu. Maçın ilk dakikalarında Yapay Şaka’yı oyundan aldı. Soyunma odasına giderken Yapay Şaka’ya “topsuz röve/şaka” atmayı öğreninceye kadar sana sahaya çıkmak yok!” diye çıkıştı. Herkes oyundan çıkan oyuncunun yerine kim girecek diye merak edip dururken bakışlar saha kenarında bir teneke içerisinde yanan ateşle ısınmaya çalışan teknik direktörlük yapan Başka’ya yöneldi. Başka, aklı sıra aykırılık olsun diye ısınma hareketlerini tenekenin içinde tutuşturulmuş tahta parçalarıyla ısıtarak yerine getirmeye çalışıyordu. Başka, hakemin ve tribünlerin şaşkın bakışları altında sahaya daldı. Oyun kurallarına aykırı olduğu için saha görevlileri onu dışarıya atmaya çalışsa da her iki takımın oyuncularını çıkan oyuncunun yerine “Başka”dan başka oyuncu istemediklerini söylediler. Bununla da kalmayıp şayet bu istekleri yerine getirilmezse hakemi kırmızı kartla oyundan atmakla tehdit ettiler. Maç kırk pare topsuz penaltı atışıyla sıfır-sıfır berabere neticelendi. Bu oyunda deniz tarafı takımının kalecisi Zimbırtı kurtardığı topsuz

**Kendini başkası
imiş gibi
göstermek yani
şahsiyetini iptal
etmek yürüyen,
konuşan ve susan
bir yalan değil de
nedir?**

kritik şutlarla göz doldurmuştu. Genci yaşlısı bu efsane karşılaşmayı duydukça Başka'yı ve de adamlarını merak eder hâle gelmişti. Nasıl bir duygudur ki bu milletin yapıp ettiğinin tam tersini yaptırmak için olmadık çılgınlıkları denetmekten çekinmez? Şehrin duayen ve bilge gazetecisi Hâdi Yoloğul, Başka'nın Adamları'nın ilginçliklerini duyar duymaz şehir merkezinden kasabaya yola çıkmıştı. Giderken yanında psikolojik, sosyolojik ve dinî çalışmalardan devşirdiği verileri de getirmeyi ihmal etmemişti. Maksadı önce Başka ile sonra da Başka'nın Adamları ile söyleşi yapmak, düz yol varken neden ve nasıl yokuşu çıkmayı tercih ettiklerini öğrenmekti. Her ne kadar hafızasına ve kalemin gücüne güvense de bu karmaşık olayın künhüne daha yakından nüfuz edebilmek için kayıt cihazını yedğine almıştı. Tek katlı bahçeli bir evde oturuyordu Başka. Kim ondan ziyaret ve görüşme için konum istese cinslik yapıp Havai Adaları'nın konumunu gönderirdi.

Gazeteci Hâdi Yoloğul onun bu huyundan önceden haberdar olduğu için kendisine telefonla ulaşp konum istemedi. Onu tanıyanlar vasıtasıyla oturduğu adrese ulaştı. Bahçeli müstakil tek katlı evin kapı üstünde BAŞKASININ APARTMANI ifadesini gördü Hâdi Bey. Söyleşi yapacağı adamın karakterinin ipuçlarını yakalamanın mutluluğuyla gülümsedi. Karşısına nasıl bir adam çıkacağını merakı iyiden iyiye depreşmişti. Kapı ziline dokundu. Zilden müzik yerine keskin bir "Girinizzz!" komutu yükselmişti. Randevu saatini küsuratlı vermişti Başka. "17.12'de görüşelim." demişti.

Hâdi Bey saat 17.00'de randevu yerine 12 dakika erken ulaşmıştı. İçeride kim olduğunu çözemediği bir kadın onu salonun en uç ve loş köşesine oturttu. Duvardaki saat 17.10'u gösteriyordu. Hâdi Bey içeride sadece işine odaklanmış göz kontağı kurmaya yanaşmayan kadına doğru yönelerek: "Gelmeyecek mi?" diye sordu. İki dakikayı kastederek, "Daha çok var beyefendi." diye karşılık verdi muhtemelen evin hizmetçisi olan kadın. Tam vaktinde salona geldiler Başka ve adamları.

-Maşallah saniyenin bile hakkını gözetiyorsunuz azizim, dedi Hâdi Bey.

-Siz nasıl yolun oğlu iseniz ben de vaktin oğluyum, diye karşılık verdi Başka.

Hâdi Bey gülümseyerek:

-İlk kez tek katlı bir malikâneye "apartman" denildiğini gördüm, diye takıldı Başka'ya.

-Biz başkayız, dedi Başka. Yanındaki adamları kafalarıyla Başka'yı desteklediler.

-Madem öyle, hiç vakit kaybetmeden söyleşiye başlayabiliriz, dedi Hâdi Bey.

Karşılıklı masanın iki ucuna oturdular. Başka'nın adamları sağlı sollu masanın etrafına dizildiler.

-Siz kimsiniz, diye başladı söyleşiye Hâdi Bey.

Başka, iki elinin parmaklarını birbirine geçirip ensesine kavuşturarak anlatmaya başladı:

-Tininde kinini, teninde terini absorbe etmiş bir kırlangıç yuvası-yız biz. Kavşaklarda vaşaklar dönüş yolunu beklerler. Katırtırnakları uzamay bekler. Öğlen olmayı, elmalar kızarmayı ve hayat bayatla-masın diye buzdolabına konan bir dilim ekmek gibi ensemizde boza pişirir.

Hâdi Bey bu tür cümlelere hiç yabancı değildi. Kendisi olamayan insanlar bir başkası olmaya bu cümleleri vasıta yaparak ulaşmaya çalışırlar. Hâdi Bey söze girdi:

-Azizim, söylediklerinizden hiçbir şey anlamadığımı söylesem, beni kovmazsınız değil mi?

Başka, iştahlı iştahlı gülerek:

-İlahi yabancı! Anlasaydın zaten şaşardım. Hatta şaşmaz kederlenirdim. Anlayabilecek zihin her zaman anlaşılacak sözden önce gelir. Yani, beni anlamanızı kendim için bed-bahtlık sayarım.

Hâdi Bey karşısındakinin gittikçe haddi aşma safhasına doğru yürü-düğünü fark edince sormayı düşün-düğü diğer sorulardan vazgeçti. Bu duraksamayı fırsat bilen Başka me-rakını gizlemeden ileri atılıp sordu:

-Sizin benim hakkımda kanaatiniz nedir?

-Hiçbir şey, diye cevap verdi Hâdi Bey.

Peşinden "Niye?" diye bir soru ge-leceğini öngörerek onun sormasını beklemeden sözüne devam etti:

-Senin ve senin gibiler ile ilgili kana-at yürütmek deveyi iğne deliğinden geçirmek kadar zordur. Çünkü kanaati olmayanla ilgili kanaat yürüt-mek geceleyin taşı rastgele boşluğa fırlatmaktan farksızdır.

-Ya peki o efsane futbol maçımızla ilgili ne söylersiniz, diye sormaya devam etti Başka.

-Orada nasıl ortada oynanacak futbol topu yok idiye kale direği de kaleci de hatta siz de yoktunuz.

-Peki kim vardı, diye öne atıldı Başka.

-Sizin dışınızda olmayı düşleyip kur-guladığımız herkes oradaydı. Kıya-fetiniz ve de etiniz vardı, ruhunuz, kalbiniz ve de kafanız bir yokuştan aşağıya yuvarlanıp gitmiş kayıplara karışmıştı.

-Söylediklerinizden hiçbir şey anlamıyorum, diye sesini yükseltti Başka.

-Beni anlamanız için kendiniz olma-lısınız, diye karşılık verdi Hâdi Bey.

Başka, ayağa kalktı ve işaret parma-ğıyla teker teker adamlarını göstererek:

-Sizin gözünüz idrak etmeyebilir ama biz buradayız! Gözünü yuman kendine gece yapar!

-Ne kadar doğru bir laf ettiniz, bu cümleyi lütfen kendinize uyarlayın, dedi Hâdi Bey.

Gazeteci Hâdi Yoloğul soru sormak için gelmişti buraya fakat şimdi ken-disi sorulara muhatap oluyordu.

-Size son bir soru soracağım, dedi Başka, yüzünü Hâdi Bey'in yüzüne yaklaştırarak: Madem ben senin de-diğine göre futbol oynarken de seni buraya kabul ederken de yoktum. Öyleyse söyler misin nereye gittim?

-Nereye gittiğini öğrenebilmek için kendini nereye düşürdün ve kişiliği-ni nerede unuttunsa önce oraya bak! İnsan fark etmeden başkasının pal-tosunu kendinin sanarak bir ömür üstünde taşıyabilir. Tıpkı bunun gibi kendisine ait olmayan kişilikleri de sahiplenebilir.

-Bana nasıl yardımcı olabilirsin, diye sordu Başka.

-Her şeyden önce kendi ağırlığını taşı. İnsana kendi ağırlığı yük olmaz. Başkası olmak başkasının olmaktır. Nasıl saniyesi saniyesine vakte riayet ediyorsan yolun akrep ve yelkovanı-na da riayet et. Yolun yelkovanı da akrebi de istikamettir. Başkalaşmak değil kendileşmek istiyorsan şahsiye-tinin güzergâhını terk etme. Şu kut-lu Peygamber sözünü hiç unutma: "Safvan bin Süleym (ra.) anlatıyor: 'Biz: 'Ey Allah'ın Resûlü! Mü'min kor-kak olur mu?' dedik, 'Evet!' buyurdular. 'Peki, cimri olur mu?' dedik, yine: 'Evet!' buyurdular. Biz yine: 'Peki yalancı olur mu?' diye sorduk. Bu sefer: 'Hayır!' buyurdular."

Hâdi Yoloğul, Başka'nın ve adam-larının gözlerinin içine bakarak sözlerini noktaladı:

-Kendini başkası imiş gibi göster-mek, yani şahsiyetini iptal etmek yürüyen, konuşan ve susan bir yalan değil de nedir?

D. MEHMET DOĞAN'IN AÇTIĞI KAPILAR

SUAVİ KEMAL YAZGIÇ

Önce kişisel bir anı. 17, bilemediniz 18 yaşındayım. Ankara'da öğrenciyim. Bir gün Kızılay'da dolaşırken bir dernek tabelası dikkatimi çekti. Türkiye Yazarlar Birliği. İçe kapanık ve insanlarla kolay diyalog kuramayan biri olduğum hâlde içimden gelen sesi dinledim ve hemen binaya girip zile bastım. Kapıyı açan kişiye “Ben yazar olmak istiyorum. O yüzden geldim.” dedim. Kapıyı açan beyefendi beni içeri buyur etti. Girdim ve tanıştık. D. Mehmet Doğan'dı bana kapıyı açan kişi. O günden sonra sık sık Türkiye Yazarlar Birliği'ne gittim. Mehmet Doğan bana, akıllı bir karış havada bir genç gibi değil yazar gibi davrandı ve ben aradan geçen otuz beş yılda onun bana sadece Türkiye Yazarlar Birliği'nin değil yazarlığın kapısını açtığı düşüncesinde oldum.

Ancak bu yazı kişisel bir anılar silsilesi değil. Zaten D. Mehmet Doğan'ın açtığı kapılardan en önem-sizi bana açtığı. Türkiye Yazarlar Birliği'nin kurulmasına, Türkiye Yazarlar Birliği Ödüller'i'nin kökleşmesine, Türk dünyası şiir şölenlerinin düzenlenmesine öncülük etti. Türkiye Yazarlar Birliği yıllıklarına, çeşitli bilgi şölenlerine, kongrelere, yazarlar okuluna emek verdi. Bunla-

rın her biri pek çok insan için birer kapıdan başka ne idi?

Pek çok kitaba imza attı Mehmet Doğan. Her kitabına bir kapı gözüyle bakabiliriz. Mesela *Büyük Türkçe Sözlüğü* bir külliye'nin ta kapısı gibidir. Eserlerini bir külliye'nin unsurları olarak görürsek daha pek çok kapı buluruz Doğan'ın yazdıklarında. Mesela iki kapıdan bakabiliriz o külliye'ye. İlk defa 1975'te yayınlanan ve tekrar tekrar yayınlanan *Batılılaşma İhaneti*'ne göz atabiliriz.

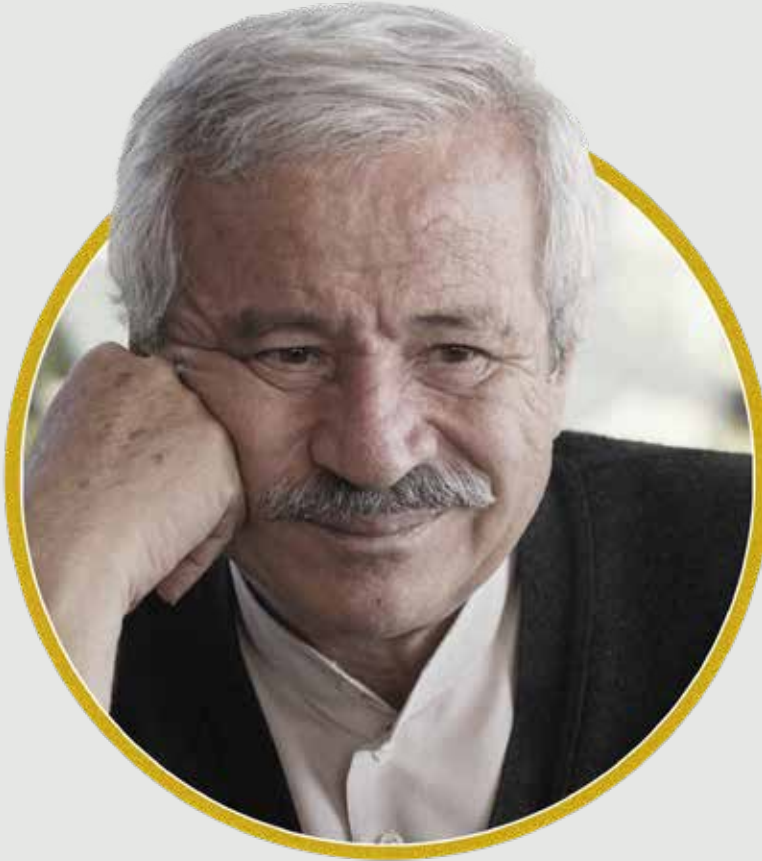
Batılılaşma da deseniz, Kemal Tahir'in imlasını benimseyip Batılılaşmayı da tercih etseniz, sebep değişmiyor. Bu ideoloji, Türkiye'ye mağlubiyetlerin önünü almak için monte edilmiş ama bir yandan da bu ülkede yaşanan mağlubiyetlerden sonra kabullenilmek zorunda olunan ve yeni mağlubiyetlerden üreten mekanizmaların tahkim edilmesinde kullanılmıştır. Osmanlı Devleti için bir “var kalma” savaşı olarak başlayan Batılılaşma projesi bize, daha sonra Osmanlı'yı geçmişimizden silebileceğini, sıfırdan yeni bir kimlik üretilebileceğini sonra da zihnimize monte edilebileceğini zannedenlerin taktığı at gözlüklerini kazandırmıştır.

Bu at gözlüklerinin bize nasıl takıldığını Edward Said, oryantalizm kavramı çerçevesi içinde şöyle tarif eder: “Oryantalizm Avrupa'nın Doğu hakkında bir uydurması değil bilinçle vücuda getirilmiş ve nesiller boyu hatırı sayılır yatırımlara konu olmuş bir teori ve pratik bütünüdür.” Bu yatırımları kendi eliyle yapmış bir ülkede yaşıyoruz. Cemil Meriç Türkiye'de aydının “Tercüme Odası”ndan çıktığını söyler. Ancak şöyle bir geriye bakınca Türkiye'de aydının “Tercüme Odası”ndan bir türlü çıkamadığını, orayı daimi meskeni hâline getirdiğini söylemek de mümkündür.

Taşkın Takış'ın Kurtuluş Kayalı'yı anlatırken anlattıkları sanıyorum ki mağlubiyet ideolojisinin menşei ve çerçevesini de ortaya koymakta: “Kurtuluş Kayalı'ya göre, Türkiye'nin kendi düşünce dünyası hakkında yazılanlara hiç dikkat edilmemektedir. Belli başlı okumalar bir ezber üzerinden yapılmaktadır. Örneğin, Cumhuriyet'in modernleşmesine dair yazılmış bir makalede Bernard Lewis ve E. J. Zürcher'in isimlerine sık sık rastlarız da Doğan Avcıoğlu'nun, Kemal Tahir'in veya Baykan Sezer'in isimlerini ıskalarız. Modernleşme hikâyesinde Niyazi

Berkes'in, Şerif Mardin'in en bilinen görüşlerine yer verilir ancak yeni çalışmalar ışığında bu kaynakların nasıl kullanılacağı akla gelmemektedir. Kendi başına bağımsız bir keşif uğraşısı ve merakı yoktur. Türkçe yazılmış metinler neredeyse önemsenmemektedir." Esasen mağlubiyet ideolojisi, yerli oryantalist üretim çiftliğinden başka bir şey değildir. İlköğretimden üniversitelere tekrarlar tekrarlar ezberlenen, bilim kisvesi altında çoğaltılan mağlubiyet ideolojisi ile hareket ediyoruz. Bu da Türkiye'nin büyümek için kullanması gereken enerjisini ve kaynaklarını, kendini iç ve dış düşmanlarının yok etmesi tehlikesine karşı teyakuzda durmak için harcamasına sebep oluyor. Nitekim iç düşman tehdidinin ön planda tutulduğu her fiilin arkasında yabancılaştırılmış yerli eller aracılığıyla üretilen mağlubiyet ideolojisinin lojistik desteğine rastlamak hiç de şaşırtıcı değildir.

D. Mehmet Doğan, ilk kez 1975'te yayınlanan ve getirdiği ses ile kuşakları etkileyen ilk kitabı *Batılılaşma İhaneti*'nden sonra 2007'de çıkan *Mağlubiyet İdeolojisinin Sonu* ile aynı konuya çok daha farklı cephelerden bakarken, köprünün altından onca su geçerken değişenlerin ve değişmeyenlerin envanterini de tutmuş oluyor. "Türkiye'nin Batı kompleksinin aşılmasına ramak kalmıştır." diyen D. Mehmet Doğan'ın sözleri her cepheden tartışılmayı bekliyor. "Kendimiz olmadan asla insan gibi ayakta duramayız ve asla çağdaşlaşamayız. Dünyada hak ettiğimiz yeri alamayız." mesajını veren kitabı

okurken şunu da unutmamamız lazım: *Mağlubiyet İdeolojisinin Sonu*, bir temenni değil tespit kitabı. Nasıl Kemal Tahir *Devlet Ana* romanı için "Ben bu kitapla geçmişimizi değil geleceğimizi yazdım." demişse D. Mehmet Doğan da bu kitabıyla yakın tarihimize düşen mağlubiyet ideolojisinin sona ermesini anlatıyor.

D. Mehmet Doğan'ın hakkında yaklaşık on eser kaleme aldığı, farklı şehirlerde düzenlenen pek çok konferansta ondan yola çıkarak konuşmalar yaptığı Mehmet Akif Ersoy'a verdiği önem bilinir. Şimdi bahçesine defnedildiği Taceddin Dergâhı'nda şairin anısına pek çok toplantı düzenlenmesine de ön ayak olmuştur Doğan. Onun 2021 yılında "Mehmed Akif, Asım ve Gençlik Bilgi Şöleni"nin açılışında yaptığı konuşmada neden Akif üzerine ça-

lıştığını dile getirdiği sözleri pekâlâ merhum D. Mehmet Doğan için de aynıyle dile getirilebilir ve bu kesinlikle abartılı olmaz: "Önceliği Mehmet Akif'e veriyoruz. Çünkü o hem büyük bir eser bırakarak bizim önümüzü açıyor, aynı zamanda da fikirleriyle de bize hâlâ ilham vermeye devam ediyor."

Bundan 35 yıl önce bana yazarlığın kapısını açmıştı D. Mehmet Doğan. Şimdi kendisini rahmetle anıyorum. Peki, şimdi "yazar olacağım" diyen bir genç kimin elinin kendisi için kapı açtığına şahit olacak ve o elin sahibine bir ömür boyu hayır dua edecek?

Bu soruyu buraya bir not olarak düşünüyorum.

Cevabını gelecek kuşaklar verecek zira.

BİR YAZI BİR İZİ

- Dürüst olayım, genellikle söyleyecek ilginç bir şeyim olmaz.
- Dürüst olmak her zaman ilginçtir.
- Şimdiye kadar söylediğın en cesurca şey ne?
- "İmdat." ünkü yardım istemek vazgeçmek değildir. Vazgemeyi reddetmektir.

ocuk, Köstebek, Tilki ve At filminden...

"Anlamlı bir hayatın kodlarını büyük anlatılarda buluruz."

SİLVAN ALPOĞUZ

@silvanalpoguz x alpoguzs

Toplumların, kültürlerin, medeniyetlerin daima bir anlatı etrafında kendilerini şekillendirdiğini görüyoruz. Severken, inanırken, inşa ederken hatta yıkar-ken neden bir anlatıya ihtiyaç duyarız?

Çünkü gerçek bir anlatı, her şeyden önce bizim için siyasal kurar. Diğer taraftan siyasal da sorumlu olduğu toplum için büyük bir anlatı kurmaya mecburdur. Aralarında böyle bir zorunluluk ilkesi vardır.

Bahsettiğimiz bu büyük anlatı dairesi çeşitlenir ve tüm yaşama yayılır. Anlamlı bir hayatın kodlarını büyük anlatılarda buluruz. Bu kodlar da yaşarken sürekli yeniden üretilir. Bazıları zamanla yerini başkalarına bırakabilir, yerlerine yeni anlatılar ve yeni kodlar gelir. Ama şunu biliriz ki bir toplumun çekirdeğini oluşturan, yaşama anlamını veren temel unsurlar tarihin boyunu aşan bir süreklilikle devam eder. Mesela, Vico'nun Homeros'la ilgili bir sözü var. Bütün Yunan tarihinin ve toplumunun

SÖYLEŞİ
EMİN GÜRDAMUR

bir kişiden, Homeros'tan ibaret olduğunu söyler. Neden böyle söylüyor? Bütün o anlatı ve kodlar onda bir şahsa bürünmüştür çünkü. Biz de Dede Korkut için böyle söyleyebiliriz mesela. Bunlar kurucu anlatılardır.

Kurucu anlatılar sadece tarihin dışında -meta history dediğimiz alanda- gelişigüzel bazı olayları aktarmaz bize. Orada söz gelimi İslam dünyasındaki erken dönem kelim tartışmalarına dair de bir veri sunar bize. Sorundan değil, ilmî tartışmadan değil ama kendi vardığı çözümden bahseder. Dolayısıyla bu tarz anlatılar bir mutabakat metni demektir aynı zamanda. İnşa ederken ve hatta yıkarken, severken, inanırken bu yüzden onlara ihtiyaç duyarız.

Modern dünya, bin yılların alışkanlıklarını yerinden etti. Meşguliyetlerimiz, ilgilerimiz, korkularımız, arayışlarımız değişti. Bu büyük değişim hikâyelere nasıl yansıdı sence? Neleri göz ardı etti, neleri görünür kıldı?

Neleri görünür kıldığı çok uzun bir cevap gerektirebilir ama neleri göz ardı ettiğine gelince hakikat denen olguyu görünmez kılmak için uzun bir süre canhıraş bir çaba sarf ettiği sylenabilir. Hikâye denince sadece kurmaca metinleri anlamamalıyız tabii ki. Sosyal bilimler de bir hikâye kuru- cudur. Pozitif bilimler de öyledir. İ içe işlerdir bunların hepsi. Bu bakımdan hakikat, sonsuz açıdan görünür yani aslında hiçbir açıdan tam olarak görünmez kılındı. Bu bizim okuduğumuz kurmaca metinlere de aynı şekilde yansıdı doğal olarak. Anlamın küçümsendiği ve hakir grldği -edebî hiilik

diyebileceğimiz- bir model ortaya getirilip konuldu. Bu dünyaya kaybolan büyüsünü geri getirecek tarzda yazan metinlerde bile bu hiilik kendine yer buldu.

Batı'da bir süredir ortaya çıkan bazı çalışmalar bu hiilikten, anlamsızlıktan kurtulmaya alışıyor. Ama insanı -en azından bildiğimiz insanı- merkeze alarak yapmıyorlar bunu. Bunun orada ve dünyanın geri kalanında anlatılan hikâyeleri nasıl etkileyeceğini de izleyip göreceğiz.

"İsyana ağrı Mukaddimesi" adlı knde avukat, "Biri- nin çıkıp bir hikâye anlatarak dünyayı nasıl okumamız gerektiğini kulaklarımıza fısıldaması gerekir. Bir kişidir bu, çıkar ve değiştirir." diyor. Öyle midir, dünyayı nasıl okumamız gerektiğini hâlâ hikyelerden öğrenebilir miyiz?

Evet, kesinlikle. Hatta daha ileri gidip başka türlü öğrenemeyiz de denebilir.

"Allah'ın Casusu" ve "Dünyayı Başlarına Yıkacağız" ykle- rin başta olmak üzere eserle- rinde sömürü düzenine, kapi- talizme ciddi eleştiriler var. Tam bu noktada sormak istiyorum: Bir edebiyat dünya görüşü ile sanatı arasındaki dengeyi nasıl kurmalıdır?

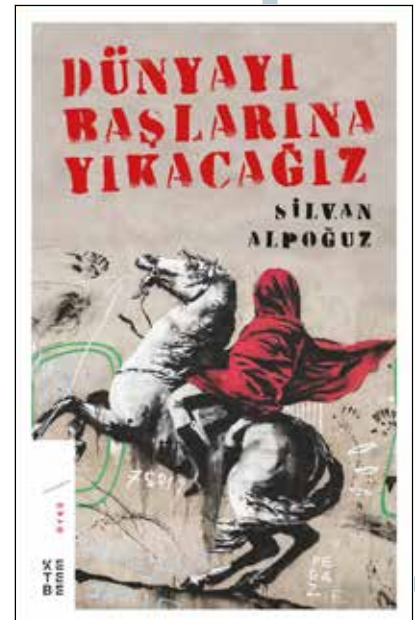
Kalıplara takılmadan, akıntılara kapılmadan soğukkanlı bir şekilde hakikatin peşinde olmalı. Hakikat, alışan ve düşünen insana kendiliğinden bir denge de verecektir.

Biyografisi yazarın yazdıkları- na ne ölçüde yansır? Buna

karşı koymak mümkün mü- dr? Ve gerekli midir?

Bu, insanın hayatından ne şekilde beslendiğiyle ilgili bir mesele zannediyorum. Kendi hayatında olup bitenler onu aşıp taşıyorsa yazdıklarına istese de istemese de yansıyacaktır. Bu yansıma bir öz"dr zaten, dünyayı ve olup bitenleri kendi yaşadıklarından okur herkes. Başka türlüsü de mümkün değildir sanırım.

Her zaman tartışılan bir konu- dur. Çok fazla kitabı seri şekilde okumak mı daha iyidir, yoksa daha az kitabı dikkatle, tekrar tekrar okumak mı? Kendi okumalarından hare- ketle bu soruya nasıl cevap verirsin?

Çok okuyup, içlerinden bazılarına tekrar tekrar dönmek.

Kimse Kalmadığında Bunu Hatırla romanında yurt, aidiyet ve yalnızlık duyguları iç içe geçmiş şekilde kurgunun temel unsurlarına dönüştürülüyor. Var olmaya çalışan ama her şey elinden alınmış güncel bir kahraman görüyoruz. Güncel ve epik. Güncel olanla epik olan arasındaki dengeyi nasıl kurdun?

Bu dengeyi sağlayacak bir dile ihtiyaç vardı burada. Kitapta bu anlamda belirgin iki dil vardır. Biri nesnel, daha çok anlamaya çalışan, gözlem yapan, tarihe gidip bugüne gelen ve sonunda bazı tespitlerde bulunan; diğeryse epik diye tabir edebileceği-

miz iki dil. Sizin güncel ve epik diye bahsettiğiniz tabloyu oluşturan da bu ikisinin varlığıdır.

Bu roman millî mücadeleden günümüze doğru uzanan yüz yıllık süreçte geçiyor biliyorsunuz. Fakat bu yüz yılı oluşturan da geride yüzlerce yıl var. Kahramanın soylu ve önemli makamlarda bir karakter olması şart değil, basit bir adamın ardında da aynı yüzlerce yıl var. Kitap da tamamen bunu söylüyor zaten, bu basit adamın görüldüğü ya da zannedildiği gibi basit biri olmadığını, onda bir derinlik olduğunu söylüyor ve o epik dil bu derinliğe inmemizi sağlıyor. Fakat indiğimiz derinlik söylediğim gibi bazen tarih öncesi bir zamana dayanıyor. Onu oradan alıp döküp saçmadan, üstündeki

tozdan kurtarıp bugüne getirmek için bu kez daha nesnel, daha bugünde bir dile başvurmak gerekiyor. Bir tür kimyevi bir işlem gibi yani. Bu zamandaki geliş gidişler esnasında sizin bahsettiğiniz denge bu şekilde kurulmuş oluyor.

Roman farklı katmanlardan oluşuyor. Genç bir adam Hakkı; kim olduğunu anlamaya, kimliğini aramaya çalışıyor. Diğer yandan kitabın kendisi de kullandığı metaforlarla benzer bir arayış içinde. Adam kurulan yeni cumhuriyette kendini ararken kitap da bir şey arıyor gibi. Bir dut ağacı var mesela. Başlangıçta görüyoruz ve olaylar gelişirken arkada hep duruyor. “Meğer ol meydan ortasında hûb, Tarabil ateş yanardı durup” dizeleri var örneğin, zaman zaman tekrar ediyor. Buna benzer tekrar eden bir örüntü var arkada. Bu ikisi birbirinden bağımsız değil gibi, ne dersiniz?

Kimlik meselesi malum, evrensel bir mesele. Bizde de hiç bitmeyen bir tartışmadır. Cumhuriyet’in yüzüncü yılı beni bunu düşünmeye tekrar sevk etti. Bir adam üzerinden bir halkın da kim olduğunu ve bu yüzyılda neler yaşadığını sorma isteği...

Kimlikle, kim olduğunla ilgili bir sorunun, insanı en köke, en merkeze götüren bir yanı var. Bu da beni Orta Anadolu’ya götürdü. Ben Kırşehir’de doğup büyüdüm. Ama asıl etken bu değil. 1200’lü yılların ikinci yarısında, Moğol yıkımından sonra Türkçenin ve dolayısıyla Türk toplumunun yeniden kurulduğu yer

“

Dünyayı ve olup bitenleri kendi yaşadıklarından okur herkes.

burasıydı. Bugün de Yunus Türkçesinin kayda değer şekilde hâlâ konuşulduğu yer burası. Yani kim olduğunu arayan bir adam ve kim olduğu soruşturulan bir halk üzerineyse bu kitap bir kök ve merkez olarak burada geçmesi gerek diye düşündüm. Ve Türkçe dedim, hadi bize yol göstereyin.

Bu yüzyıl seçkin bir aile üstünden ele alınabilirdi. Pekâlâ, İstanbullu ve pek çok siyasi, ekonomik gelişmenin yanında yöresinde bulunmuş bir aile üzerinden, bu ailenin üç kuşağı üzerinden bu yüzyıl oldukça renkli anlatılabilirdi. Bu da kendi içinde değerli olurdu kuşkusuz. Fakat bu başta sorduğum soruya yönelik bir çaba olmazdı, sadece o soruyu yeniden üretmeye yarardı. Ben tam aksine, on üçüncü yüzyılın ikinci yarısında-kine benzer bir yıkım ve yeniden kuruluş evresine tanık olmuş, millî mücadeleyi yaşamış, cepheye gitmiş, bu ülke için savaşmış, sevdiklerini kaybetmiş ve sonra da dönüp kaldığı yerden hayatına, kendi gibi yaşamaya devam etmeye çalışmış insanı, yani bu ülkenin çekirdeğindeki insanı merak ettim.

O burada bir taşra insanı değil, tam aksine merkezde. Geceleri toplaşıp cenkname dinleyen, düğününde ve ölüsünde mevlit okutan, Karacaoğlan dinlediğinde duygulanan bu insan kimdir? Bu, çok fazla merak edilmeyen ama bana göre arkası arandığında sürprizlerle dolu bir insandır.

Savaştan sonra bu insan erken cumhuriyetle birlikte bir modernleşme rüzgârıyla karşı karşıya kaldı. Daha önce bu sorun İstanbul ve birkaç merkezde cereyan

ediyordu. Şimdi aynı sorunla o da karşılaştı. Tek parti dönemi yaşadı, liberal döneme geçiş yaşadı, iki kez darbe yaşadı. Bunlar yakın tarih bilgileri. Acaba ötesinde ne yaşadı? Kitap bunu görmeye çalıştı.

Şimdi sorunun ikinci kısmına gelirsek; tıpkı Hakkı karakterinin kendi kişisel tarihine dair arayışı gibi kitap da kitaplar içinde, yani kurucu-kadim metinler içinde bir arayış hâlinde diyebiliriz. Kitap da kendi kökünü, onu var eden dilin ve düşüncenin kökenini aramaya çalışıyor. Karacaoğlan'ın, "Kim var imiş biz burada yoğ iken?" sorusundaki gibi. Ve bu anlamda bizim klasik metinlerimizin birinden yola çıkıyor kitap aslında. Bahsettiğiniz dut ağacı da dizeler de buradan geliyor.

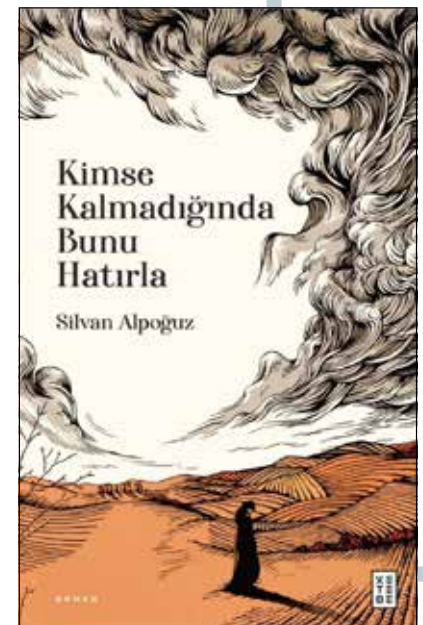
Böylece bütünde, daha büyük bir arayış ortaya çıkıyor. Bir arayışın makro ölçekte başka bir arayış içindeki seyrine dönüyor ve ikisi birbiriyle iç içe geçiyor hâliyle.

Romanda bazı karakterlerin isimleri varken bazı karakterlerin kitap boyunca isimlerinin olmadığı görülüyor. Bazılarınınsa bir yerden sonra hatta sonlara doğru ismi geçiyor. Mesela, Hakkı'nın torunu böyle bir örnek. Öğretmen Hanım yine benzer bir örnek. Bunun bilinçli bir tercih olduğu açık. Sebebi nedir?

Şimdi bu soru, az önce bahsettiğimiz kitabın kendini arayışıyla ilgili bir mesele aslında. Kitap da kendi köklerine doğru, kadim metinlerle temasa geçtiği bir yolculuk içinde demiştik.

Bizim kadim metinlerimizden *Dede Korkut*'ta isim alma konusu biliyorsunuz temel unsurlardandır. Kişi, bir işin üstesinden gelir, kayda değer bir kahramanlık yapar ve isim alır. Bu isim, onun hem karakterinden hem de kaderinden ileri gelir. Hangi işin üstesinden geleceği ve nasıl bir kaderi olacağını öncesinde kimse bilemez. Metin ilerler ve hayatın olağan akışı, işlerin öncesi ve sonrası o kişiyi bir yere getirir ve yapması gerekeni yaparak isim alır.

Kur'an'a göre de isim konusu önemlidir. Ayette, Allah'ın Âdem'e eşyanın isimlerini öğrettiği belirtilir. Bir varlığın ismini öğrenmek, aynı zamanda onun bilgisine, nasıl bir karakterde olduğuna vâkıf olmak demektir.

Kitap, işte bu bahsettiğimiz Dede Korkut unsurunu alıp yeni bir yorumla kullanmaya çalışıyor. Bazı karakterlerin bu yüzden ismi yok, onları paylaşmıyor, çünkü isimlerinin bilinmesini gerekli görmüyor. Bazı isimlerse belli kırılma noktalarında ortaya çıkıyor, bir şey yapıyor ve kitap onların ismini artık bizimle paylaşıyor.

Ben bu unsurların yeni yorumlarla günümüze taşınması gerektiğini önemsiyorum. Düşüncemizin genişlemesi, kültürümüzün yenilenmesi biraz da bu unsurları bugüne taşımayla ilgili. Bu soruya, daha önce de şimdi de belki bu konu, yazan, düşünen daha genç arkadaşların kadrajına girer ve üzerine düşünüp çalışırlar niyetiyle cevap veriyorum.

Popüler söylem zaman zaman hakkaniyetten uzak bir biçimde, “bizden adam olmazcılık” yaklaşımına dümen kırıyor. Sen ise “Türkiye’nin, düşünce ve kültür birikimini önemsiorum ben. İnsana yeni bir şey söylemenin burada mümkün olduğunu görüyorum.” diyor-sun. Biraz açar mısın bunu?

Dünya üstünde bütün tarihsel ve güncel verileri göz önünde bulundurduğumuzda insanlık kapsamında söz söylemiş ve söz söyleme iddiası devam eden birkaç medeniyet var. Bunları herkes bilir. O sözlerden birinin içinde, Batı’nın dünyasında yaşıyoruz zaten. Diyorum ki bir söz söyleme imkânı burada da var. Hem tarihsel hem de güncel

kaynaklarımız bize bu imkânın varlığını söylüyor. Sadece Ali Şir Nevai’nin, *Şehname*’den beri gelen meşhur hikâyedeki Hüsrev’i tahttan indirip yerine Ferhat’ı geçirmesi gibi bir işe, bir yola ve kendi birikimimize saygı duymaya ihtiyacımız var. Biliyorsunuz Hüsrev, hicret döneminde Hz. Peygamber’e saygısızlık yapmıştır. Türkçe bu saygısızlığı kabul edecek bir dil değildir. Sadece vaktizamanı geldiğinde iş bitirici adamlarını bekler. Nevai gibi bu insanlar geldiğinde, burada da bir söz söylemek yeniden mümkün olur.

Günümüz kültür, sanat, edebiyat ortamına baktığında sanatçıların klasik, kurucu eserlerimizle ne ölçüde ilişki kurduğunu görüyorsun? Kendi birikimimizle ilişki kurmanın, alışveriş içinde olmanın sanata, sanatçıya, insana, insanlığa katkısı nelerdir?

Bu ilişki insana kendi olma şansı verir. Özgür olma ve dolayısıyla erdemli olma da bu kendi olma durumuna bağlıdır. Kendin olmak açık bir zihin gerektirir. Açık bir zihinle, bu bahsettiğiniz kurucu metinlerle ilişki kurmayı ve kendini bugünde yeniden üretebilmeyi gerektirir. Türkiye’de maalesef bu ilişki zayıf durumda. Sadece edebî kamuda değil tabii, akademide de yeterince güçlü değil. Bu ikisi zaten, bu anlamda birbirini harekete geçiren ve besleyen alanlar. Bir tür yansıma durumu var. Ama çok uzak olmayan bir zamanda bu tablonun değişeceğini ümit ediyorum.

“

**Karacaoğlan dinlediğinde
duygulanan bu insan kimdir?**

KURUMAYAN MÜREKKEP

FATMA BECÜL BULUT

Kahverengi bir toprak üzerine çizilmiş, geçen yılların tek şahidi olan kederli çizgiler... Biraz yaşlı ve biraz da kimsesiz... Dünya bu kadar zalim, sessizlikte sesini duyurmak bu kadar zor olmasaymış ya da âdemoğlunun vermesi gereken mücadeleler nihayete ulaşsaymış o kederli, toprak kokan yüze bu kadar çizgi, dünyanın kendine has kalemiyle izilmeyecekti...

İhtiyarlaşan yüzün kırışıklıkları arasında yuvalanan gözler, kendisine her bir çizgiyi bahşeden dünyayı anılar perdesinden seyrediyordu. Az ötedeki fırından aldığı bir parça ekmek ellerini yakmıyor, aksine bu sıcaklık kimsesiz ihtiyara tarifsiz bir mutluluk veriyordu. Her hâliyle kimsesizliğini dünyaya ifade eden ihtiyarın ceketi ütülenmemiş, üstelik para kesesini koyması gereken iç cebi yırtılmıştı. Pantolonunun paalarına adım attığı sokakların izlerini taşıyan tozlar, kim bilir kaç zaman önce yapışmıştı? Dıştan bakıldığında her hâliyle soluk renklerde görülebilecek ihtiyarı aydınlatan tek şey, ufalan parmaklarına taktığı eskilerden kalma gümüş bir yüzüktü. Kese kağıdına sarılmış sıcak ekmeğin arkasından dünyayı seyreden

ufak buğulu gözler, yine düşüncelere dalmıştı. Parmakları sakince yüzüğüyle oynuyordu. Biraz sonra gözlerin buğusu elmacıklarından aşağı akıp gidecek; sıcak bir iki damlaya dönüşecekti. İhtiyar, eskilere ait bir çeviklikle bu damlaları saklayacak, yavaşça başındaki kasketini düzeltecekti. Bu soğuk kaldırıma da oturalı bir hâyli olmuştu. Titreyen elleriyle ceketinin cebinden eski bir köstekli saat çıkardı. Açtı. Kapattı. Bir miktar durdu. Sağa, sola baktı. Sonra da karşısına, bana... Pastanenin cam sınırlarına rağmen gözlerimiz bir an için buluşmuştu. İhtiyar hiçbir şeyin farkında olmadan kaldırımdan kalktı, topallayan bacağının ağır hareketleriyle yola koyuldu. Bense onu izlemiş olmaktan duyduğum garip bir utançla önümdeki kahveyi yudumlamaya çalışıyordum.

Bu pastaneye her gelişimde onun ağır aksak sokaklarda yürüyüşünü, pastanenin dünyaya açılan cam aynasından görürdüm. Mösyö Gabriel, bu ihtiyarın yıllar önce katıldığı bir harpte bacağını yitirdiğini, biçare hayatı içerisinde kimseye sesini duyurmadan ömrünü tamamlamaya çalıştığını anlatmıştı. Pastanenin sokağın her bir detayını, sokağın ruhunu öğretmişti. Her sabah ingiraklı kapısını aşındırarak içeriye girdiğim pastanede Mösyö Gabriel, beni güler yüzüyle karşılardı. Benden cevap alamasa da bitmeyen hoş sohbetiyle payitahtta gördüklerini, tanıdıklarını: “Küçük hanım, bakınız bu şehir...” diye başlayan cümleleri ve hiç değışmeyen heyecanlı ses tonuyla aktarırdı. Bense yalnızca dinlerdim... İyi bir dinleyiciydim ne de olsa.

Harbin acımasızlığı bu sokakta yalnız o ihtiyarı değıl, nicelerini hayatın keşmekeş yüzüyle tanıştırmıştı. Ellerindeki şekerlerle şu ilerde oyun oynayan çocuklardan kaç harpte babalarını, ağabeylerini kaybetmişti? Her gün evlerinden çıkarken hayatın tüm sorumluluğunu yüklenmiş gibi geride kalanlara bakarlar; sonra ocuk ruhları, yaştlarını görünce dayanamaz ve birkaç saatliğine oynadıkları oyunlarla belki hayattan uzaklaşmaya çalışırlardı. Acıyı hissederdim tebessümlelerinde. Babalarının kendilerine miras olarak bıraktığı hayat, onları körpe yaşlarında mücadele ettiren şeydi. Eğer o harpler yapılmısaydı, babalar vatan için canları pahasına fedakâr-

lıklara girmeseydi, bu çocuklar da belki acısız tebessüm edebilirdi. Minik yüreklerine gizledikleri dertler olmadan hayatta yalnız çocuk olabilirlerdi. Silahlar çarpmasaydı... Bombalar patlamasaydı... Çiçekler bütün o griliğin içinde nefessiz kalıp solmasaydı... İşte o zaman onlar güldüğünde bütün bir sokak gülerdi. Onlarsa yalnız dizleri kanadığı için ağlardı.

Toprağa bulanmıştı çocuklar. Bulanıklıkları toprak ihtiyarın bulandığı toprakla aynı renkte değildi. Bu sokakta hiç kimsenin toprağı birbiriyle aynı renkte değildi ki... İhtiyarı da çocukları da kim bulamıştı toprağa? Eğer bu toprağın ciğeri yakan kokusunu bilselerdi yine de yaparlar mıydı harpleri? Sahi her insanın yüreğine merhameti yerleştirmemiş miydi Yaradan? Belki bu kokuyu duysalardı, yüreklerinde bir yerde geriye iteledikleri merhamet duygusu ortaya çıkardı.

Mösyö Gabriel, kahvemi tazelemek için koca cüssesi ve neşeli yüzüyle yanıma yaklaştı. “Küçük hanım!” dedi. “Az ileride oturan hanımın, ah monşer! Hani şu kocası subay olan, hani geçen ay Doğu’daki isyanı bastırmakla görevlendirilen, evet, işte o! Dün bir oğlu olmuş! Ah monşer..” Bense Gabriel’e yalnızca hafif tebessüm ediyor, kafamı iki yana sallıyordum. İyi bir dinleyiciydim ne de olsa...

Subayı Doğu’daki isyanı bastırmakla görevlendiren babamdı. Geri döne-

meyeceğini babam da biz de görev aşkıyla yanıp tutuşan subay da biliyordu. Böyle babalar oğullara miras diye hayat bırakıyorlardı... Yüreğimin sızısı yalnız baba ve oğluna değildi. Doğu’yaydı. Ülkemeydi.

Doğu; yemişi, insanı, ruhu. Doğu; yeşili, alı, turkuazı. Doğu; ümet-i Muhammed iklimi.

Kardeştik ya biz. Öyle demişti Peygamber (s.a.s). Ne zaman örülmüştü iki kardeş arasında bunca taş duvar? Ne zamandan beri tutunamaz olmuştuk birbirimize? Uçurumdan yuvarlanıyorduk da yine de tutmuyorduk birbirimizi. Habil’le Kabil’in hikâyesi ebedden ezele hep bizimle miydi yoksa? Ayrılıklar gelecek bilirim. Tutsak olduğuna inandırılan bir kuşa özgürlük diye bir kafesin ağzı gösterilirse tutsaklığı daha önce hiç tanımamış olan kuş özgürlüğüne kavuşmak için her şeyi yapacaktır. Fakat korkum, nesillerin iki kardeşi düşman hatırlaması. Habil’le Kabil’in şeytanı yüzyıllarca hep insanı kandıracak... Bense ümit edeceğim. Herkes için dilediğim, merhamet kardeşlerin yüreklerine de girsin ki orada katılaştan her şey eriyip gitsin diye... Yıllar birbirlerinden pek çok şeyi alıp götürmeden tekrar kucaklaşılsınlar diye...

Gözlerimde biriken yaşlar insanlara karşı bir şeyleri ifade ihtiyacı hissettiriyorlardı. Yanımda kağıdım ve kalemim yoktu. Eve dönmeliydim.

Ellerim karıncalanıyor, boğazımdaki yumru beni yalnız bırakmıyordu. “Gabriel, niye acılı bu sokak?.. Ya da dünyanın her bir köşesinde üstünü kapattığımız niye bu kadar çok acı var?” demek istedim. Fakat boğazımda bir yumru... Dilimdeki bağ... Gözyaşlarımla verdiğim ufak bir baş selamından öteye geçemedim. Pastanenin çingiraklı kapısını açarak beni kucaklaması için kendimi sokağa bıraktım. Dedim ya ben iyi bir dinleyiciydim. Sesimi boşluğa bırakıp kaybedemezdim.

Patiska elbisem ve kunduralarımla taş sokaklarda yürürken meydandaki erguvan ağacının kokusu yüreğime genişlik veriyordu. Başını göğese uzatmış, gökyüzünü seyrediyordu erguvan ağacı. Az sonra siyahlara bürünmüş insanlar erguvan ağacının yanından geçtiler. Yine bir ölüm, yeni bir doğuş. Kuşları gördüm gökyüzünde. İlerideki çocukların kuşları taklit etmeye çalışarak koşuşmalarını... Eğer onlara yetişmek için paşa kızı olmamı unutarak koşsaydım -bu kunduralarla biraz zor- düşecektim. Eğer bu meydanda boğazımdaki yumrudan kurtulup tüm duygularımı anlatabilseydim, her şey bir anda olup bitecek ve unutulup gidecektim. Bense erguvan ağacına içimden anlatmayı seçtim. Onun gövdesini okşayarak... Ve Rabb’in verdiği nimetleri düşünerek... Rabb ki, bana kalıcılığın anahtarını bulabilme imkânını bahşetmişti. Dilediğim tüm duygularım ifade şeklimde baki kalıyordu. Ben sözümün sesimden daha gür çıktığı dönemlere ermiştim. Her insan bir dünyaydı. Bense tüm gör-düklerimi, yaşadıklarımı yalnız bir

dünyaya değil dünyalara anlatmak istiyordum. Belki bu şekilde beni anlayan biri bulunurdu. Dünyalarımız sözcüklerin büyüünde birleşip asıl dünyayı bir yerinden yakalar, güzelleştirir, tüm acılara şifa olan bir merhem olurdu. Sahi gözyaşının yalnız mutluluktan aktığı, savaşın olmadığı, insanın insan olduğu için değer gördüğü, erguvan ağaçlarının da ruhunun olduğuna inanılan bir dünya mümkün müydü? İhtiyar adamın yüzünün kederden çizilmediği, çocukların acı acı tebessüm etmediği bir dünya... Kardeşlerin arasına şeytanın girmediği, Kabil’in Habil’i öldürmediği bir dünya...Şüphesiz ben bu dünyayı ifade edecektim, bütün dünyalılara.

Düşüncelerim parlayan gökyüzünün altında dudaklarımı tebessümle gıdıklarken yollar beni paşa babamın köşkünün önüne getirmişti. Burası yalnız babamındı. Benim ruhuma ait olması imkânsızdı. Bugün gördüğüm o karanlık sokağın bitiğinde aydınlıklara çıkan bir köşk içinde oturmak ruhuma ızdırap veriyordu. Çok geçmeden burnuma yine gül kokuları gelmeye başlamıştı. Köşeyi dönmekten imtina ediyordum. İşte yine paşa kızı olmaktan utandığım birkaç dakika zuhur edecek ve ben allara bulanana yüzümle köşkün merdivenlerini koşarak çıkmaya çalışacaktım.

Çiçekçi, tezgahının başındaydı. Önünde çiçekler, sırtında muhtemel babasından kalma eski bir ceket. Yüzündeki toprak herkesinkinden apayrıydı. Bakamıyor, kunduralarımla koşar adım merdivenlerden

çıkarken düşmekten korktuğumu belli etmemeye çalışıyordum. Birden arkamdan sesleniyor: “Cüretimi mazur görünüz. Mektubuma cevaben yazdığınız şey kalbime şifa oldu.” diyordu. Şifa oldu... Bir an duruyor, fakat hiç bakmadan koşar adım merdivenlerden çıkıyor ve sonunda kapıyı açıyordum. “Sesini dünyaya duyurabilen, konuşabilen bir varlık olmadığımı bilseydi; dilimi hiç kullanamadığımı duysaydı her gün penceresinin önüne gül koymaya devam eder miydi?” diye bir an için kalbimde, bu durumu mülahaza ediyordum. Fakat neden sonra bunun pek de mühim olmadığını fark ediyordum. Çünkü ben kalemimle kendi penceresinin önüne kendim gül koyabiliyordum. Ben ifade biçimimle, mürekkekim soğuyana kadar kendime ve insanlığa ufuklar çizirdim. Mürekkekimse hep sıcaktı, hiç soğumazdı. Sesimin hiçbir zaman ulaşamayacağı yerlere ifade biçimimle, kalemimle sesleniyor; sağır kulaklara da bu sesi duyurmaya çalışıyordum. Yazmalıydım, anlatmalıydım her şeyi... Bugün yaşadığım duyguları, olup bitenleri, yüreğimin acısını, toprak kokanları ve dahasını... Belki beni şimdi anlayan birileri çıkacak ya da hiç anlaşılamayacaktım. Fakat kim bilir asırlar sonra yine bir kişinin ruhunda düşünceleirim yankı bulacaktı. Asırlar sonra.

“Küçük hanım, hoş geldiniz! Paşa babanız....”

“Ah!”

SAÇRATGU YAHUT TEN KAFESİ: GÖNÜL KUŞU HANGİSİNDE?

CANAN OLPAK KOÇ

Bugün internetteki şu meşhur arama motoruna “saçratgu” sözcüğünü yazsak bizi başka bir yere yönlendirir: Çağatay Türklerinin karahindiba bitkisini adlandırmak için kullandıkları “saçratku” sözcüğü. Aslında Türkçenin en temel ses özelliklerinden biri olan “k”-“g” değişimi düşünüldüğünde, bu iki sözcüğünün hemen hemen aynı olduğunu söylemek mümkün. Oysa anlamları yönüyle birbiriyle ilgisiz olduğunu söylemek lazım.

Saçratgu, Eski Türkçede kuşları avlamak için kullanılan bir tür tuzak anlamına geliyor. Hazırlanışı da şöyle: Çengelli bir dal parçası, ortasına ip bağlanıp toprağa gömülüyor. Yere de yine halka yapılmış ipler konuluyor. Ardından kuşu tuzağa çekecek yem serpilir. Yeme gelen kuşun başı yahut ayağı ipe takılınca zavalılık tuzağa yakalanmış oluyor.

Burada, eskiden Anadolu’nun kimi yerlerinde ip yerine at kılı kullanıldığını, bu yüzden Anadolu’da saçratguya kıl tuzağı denildiğini eklemeliyim galiba.

Kaşgarlı Mahmut, *Divan-ı Lügati’t-Türk*’te “Saçratgudın korkmuş kuş kırk yıl adhrı yıgaç üze komaz” savını yani atasözünü zikreder. Atasözünün günümüzdeki meali şöyle: Tuzaktan korkan kuş kırk yıl çatal ağaç üzerine konmaz. Ama divan şiirinin gönlü bir kuşa benzeten âşıkları, bu atasözüyle aynı kanaatte değıllermiş gibi görünüyor. Onlar tuzağa kapıldıklarından âdeta memnunlar hatta tuzağa yakalanmaya özellikle talipler sanki.

Divan şiirinde gönül kuşunu avlayan tuzak ipi, sevgilinin saçları oluyor. Aşığı tuzağa çeken yem ise sevgilinin

yüzündeki benler olarak kabul edilir. İlk örneğimiz, on beşinci yüzyıl şairlerinden Behiştî’den gelsin: Dâne-i hâlün için zülfi siyaha tolaşur /Bu gönül murgı tutilmaga meger ag ister

Beyitten anladığımız kadarıyla gönül kuşu, sevgilinin benine ulaşmak isterken onun siyah saçlarına dolaşır kalıyor. Fakat ortaya çıkıyor ki gönül kuşu, aslında yakalanmak için tuzağı arzuluyor.

Ne büyük bir istek! Mesele tuzağa düşüp düşmemek değil şu hâlde. O tuzağın kime ait olduğu. Beyitte elbette mecazi bir söyleyiş var. Hâliyle beyti; “Âşık sevgilinin benini arzularken saçlar, cazibesini gösterip aşığın gönlünü kendi üzerine çekmeye çalışıyor.” şeklinde okumak da mümkün.

Günümüzde miskin sözcüğünün olumsuz anlamlar içerdiği muhakkak. Özellikle de tembellik anlamında kullanıldığında. Ama Ahmet Paşa’nın gönlü miskin bir kuş kabul etmesinin gerisinde, miskinlikten duyulan gizli bir gurur söz konusu olamaz mı? Burada miskinlik, aşığın sevgili karşısından çaresizliğini de ifade ediyor. Âşık, ne kadar çabalarsa çabalasın o tuzağa düşmekten kurtulamayacak. Çünkü aşk, diğerinin varlığı karşısında kendi varlığından ve öz iradesinden vazgeçmek demek. Aşığın sevgili karşısındaki çaresizliği ve bu çaresizlikten duyulan memnuniyet söz konusu olduğunda, Fuzulî’nin ismini anmamak yakışık almaz: Zülfini ehl-i vefâ şaydına dâm eyleyeli/Meni ol dâma giriftâr bilüpdür bilübem diye sesleniyor Fuzulî. Yani, “Saçlarını vefa ehlini avlamak için tuzak eyleyeli beri, beni o tutağa tutulmuş birisi saydığının farkındayım.”

Gayet makul bir ilişki gibi. Avcı, avın iradesizliğinin bilincinde. Av, tuzağa razı. Alın size divan şiirinin yaklaşık altı asırlık gönül macerasının özeti. Ve Nedim, şu tuzak meselesi bahsinde sanki diğer şairlerin söyleyeceğini söyleyip bitirmesini beklercesine çıkageliyor ve başka bir iddiada bulunuyor: Dil değil tende ümîd-i çemen-i kûyun ile/Bir giriftâr-ı kafes murg-ı tepân ancak bu.

Nedim, gönül kuşunun saç veya ona benzer bir tuzağa yakalanarak eli kolu bağlı kaldığını söylemiyor. Nedim’e göre gönül zaten, beden kafesine kapatılmış bir kuş ve yegâne isteği sevgilinin semtine uçmak. Gelgelelim kapatıldığı beden kafesi, gönlün uçuşmasına engel oluyor.

Açıkçası Nedim’in bakış açısı bizlere, aşk bağlamı dışında da çok şey anlatıyor. Gerçekten de gönüllerimiz, gençliğimizde nice şeyler yapmak istiyor: Belki yıllardır görüşemediğimiz dostlarımızla görüşmeyi, belki muhakkak görmek istediğimiz bir yere gitmeyi, belki sadece koşup yürümeyi... Diğer yandan hayatın sunduğu bahaneler nedeniyle bu istekleri erteleyip duruyoruz. Keşke gönlün makul isteklerini bir başka zamana bırakmasak. Zira yaş ilerleyip gençlik elden gittiğinde, kendi bedenimiz kendi gönlümüzün ayaklarını bağlayan bir kafese dönüşüyor.

Evet, *Divan-ı Lügati’t-Türk*’ten yola çıkıp oldukça ilgisiz bir yere gelmiş gibi görünüyoruz. Öyle değil. Tuzak, hayatın sunduğu bahaneler. Kuşsa biz. Şimdiye kadar o tuzağa bir kez düşmüşsek bari bundan sonraki kırk yıl boyunca o tuzağın yakınına uğramayalım.

ONUNCU KÖY

semih ar

**Bütün bir okyanusa sahip olunsa
ne değişirdi ki insan yine testi ile
doldurup bir bardak ile iecekti suyu.**

”

Hasan Dağı’nın eteğindeki onuncu köyü kendisinin kurduğunu söylüyordu. Kovulmayı, dışlanmayı alın yazısı olmaktan çıkarmak için seçmişti bu yolu. Her gittiği yerde ile içinde bir hayat, inşa ettikten sonra tekrar başa dönüp gitmek zorunda bırakılması, sökölünce eskisi gibi olmayan yamalıklı hırkayı andırıyordu. Hepsinin bir dünya sınavı olduğunu bilse de zaman zaman çaresizlik hissedirdi. Bu çaresizliği ise çıkış yolu olmadığına yormaz, kulluk gücünün yetersizliğinden bilirdi.

Kendi kurduğu köyde taştan yapılma tek odalı evi görenler, “Tek odalı eve tek cam yeterdi. Bu dört cam neyin nesi?” derlerdi. Oysa Hikmet hayata tek bir pencereden bakmak istemiyordu. Çünkü hayat tek yöne açılan bir pencere değildi ve bakış açısının genişliği belirliyordu anlamayı, yaşamayı...

Evin önünde bulunan ağaçtan oyma, tabela görevi gören yazı, gelen geçenlerin dikkatini çekiyor. “İstedini mi, İstedini mi?” sorusunu

okuyanlar merak etseler de kimse-nin durup bir “selamün aleyküm” diyecek fırsatı yoktu. Yetişilmesi gereken her şey yahut yetişilmesi gerektiğini düşünen herkes kendine bile geç kalmış insanlardı. Zaman, gelecekte gelenleri tüketmiş gibi geçmiş ve şimdiki zamanı yaşayanlara gözleri kan çanağı içinde üzölüyordu.

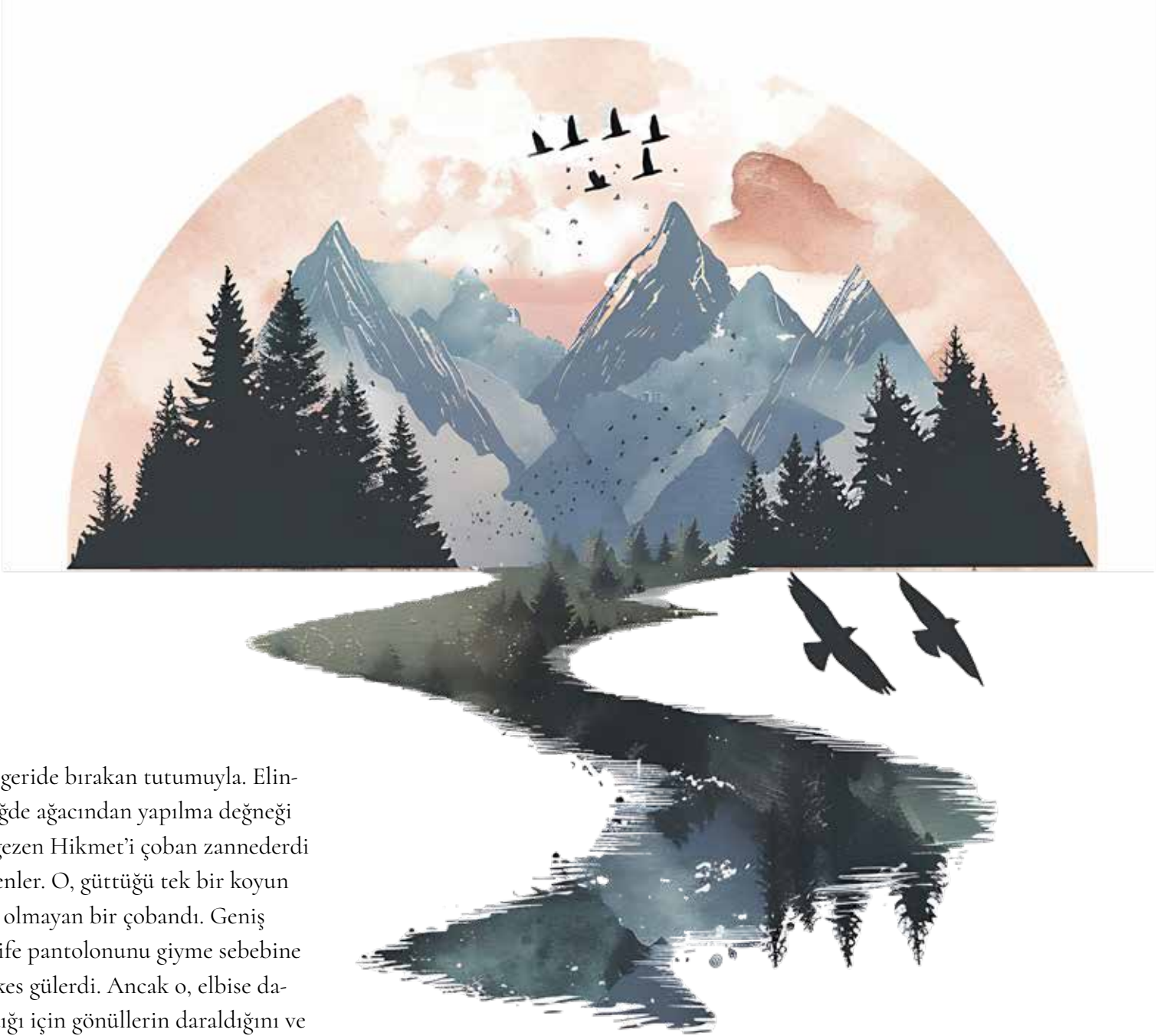
Hasan Dağı’na bakan camın altında Taşpınar dokuması, el emeği göz nuru kilimde oturan Hikmet, çiçeklerle konuşuyordu. “Diken de aynı dalda, gül de. Ey su! Hiç mi ayırım yapmazsın? Bak insan da sudan yaratıldı. Türölü türölü ayrımlar ve ayrılıklar icat etti. Ey su! Sen ayırım bilmezsen senden var olan nasıl bilir?” Garip soruların garip adamıydı Hikmet. Yere oturmasını özelikle severdi. Toprağa yaklařtıķa ağırlığı artardı insanın. Kütle başka ağırlık başkaydı.

Zaman zaman çay başında neden kovulduğunu düşünürdü. Bir değil iki değil üç değil dört, beş, altı... Koca köy. Sorun ve sorumlu aramaz,

icat etmezdi. Sonuçta her insan gerekçelerini kendi hikâyesine göre belirliyordu. Bunun yargılaması olamazdı. Fakat yine de bir doktor edasıyla kendince tanı koymuştu. Hayata farklı bakan farklı gören kişiler simetri hastalığına tutulmuş insanlar yüzünden dışlanıyordu. Gariptir ki dışlayan ve dışlananlar aynı gökyüzü altında yaşıyordu. Oysa rızķı Allah tarafından verilen insanoğlunun kavgaya sebep aramasına ve telaş etmesine gerek yoktu. Nasip belli, kısmet belliydi.

Yaşadığı dünyayı bütünölle ele alan Hikmet, anlamanın, anlatmadan önce olmadan bu kargaşanın bitmeyeceğini düşünüyordu. Günlük çıkarların kişilerde neden bu denli mühim olduğunu düşündükçe şaşırıyordu. Bütün bir okyanusa sahip olunsa ne değişirdi ki insan yine testi ile doldurup bir bardak ile iecekti suyu.

İbrete ihtiyaç duyduğu zamanlarda yakın köylere giderek insan içine karışırdı. Çünkü her insan ibretti. Kimi yüksek ahlakıyla kimi hayvan-

ları geride bırakan tutumuyla. Elinde iğde ağacından yapılma değneği ile gezen Hikmet'i çoban zannederdi görenler. O, güttüğü tek bir koyun bile olmayan bir çobandı. Geniş kadife pantolonunu giyme sebebine herkes gülerdi. Ancak o, elbise daraldığı için gönüllerin daraldığını ve kıskançlığın arttığını düşünüyordu. Melendiz Çayı boyunca sessiz sadasız yürüyen Hikmet bir ses duydu:

"Ne o Arıza, görünmez koyunları mı güdüyorsun?"

"Bilemedin kendimi güdüyorum..."

"Sana bir soru sormak istiyorum. Müsaade var mı?"

Hikmet'in vazgeçemediği ve vazgeçmek istemediği bir huyu vardı. Soruya asla tek celsede cevap vermezdi. "Soru, soru içinde cevaplanır." düşüncesi ile hareket ederdi. Sorular, insanın kalitesini ortaya çıkaran bataklıkta açan bir nilüfer gibi bataklığı ve nilüferi birbirinden ayırırdı. Kişinin ne olduğunu yahut ne olamadığını anlatırdı. Kişinin ilerde olup olmayacağı ise gayba

yazılmış bir gelecek zamandı. Yani Allah bilirdi.

Karşıya dönerek bağırdı: "İsteddiğini mi, istediğimi mi?"

Hikmet de biliyordu. İnsanlara istediği cevabı verirsən iyi, kendi cevabını verirsən kötüsün. Hakikati söyler isen eğrisin...

KODLARLA KURULAN KÖPRÜ

İnsan çoğu zaman yaşadığı dünyayı anlamak ve değiştirmek arzusuyla doludur. Ancak bu değişim arzusunun gerçek kaynağı, çoğu zaman insanın kendi içindeki arayıştan doğar. Teknoloji dünyasında da benzer bir arayış söz konusudur. Açık kaynak kod, sadece bir yazılım değiştirme modeli olmaktan öte toplumsal ve ekonomik dönüşümü sağlayan geniş kapsamlı bir hareket olarak karşı-mıza çıkar. Bu hareket, bireylerin bilgiye erişim hakkını savunarak dünyayı daha adil ve eşitlikçi bir yer hâline getirmeyi amaçlar.

Açık kaynak kod, bilginin demokratikleşmesi anlamına gelir. Geleneksel yazılımlarda kullanıcılar genellikle yalnızca yazılımı kullanma hakkına sahiptir, yazılımın nasıl çalıştığını anlamak veya üzerinde değişiklik yapmak neredeyse imkânsızdır. Ancak açık kaynak kodlu yazılımlar bu durumu kökten değiştirir. Herkes yazılımın kaynak koduna erişebilir, onu inceleyebilir, değiştirebilir ve kendi ihtiyaçlarına göre uyarlayabilir. Bu şeffaflık yalnızca yazılım değiştiricileri için değil tüm kullanıcılar için büyük bir avantaj sunar. İnsan kendisine sunulana kabul etmek yerine onu değiştirebileceği ve değiştirebileceği bir alan bulur. Bu da bireyin potansiyelini gerçekleştirmesi için gerekli zemini hazırlar.

Örneğin, eğitim alanında açık kaynak kodun sunduğu fırsatlar öğrencilere ve öğretmenlere daha fazla es-

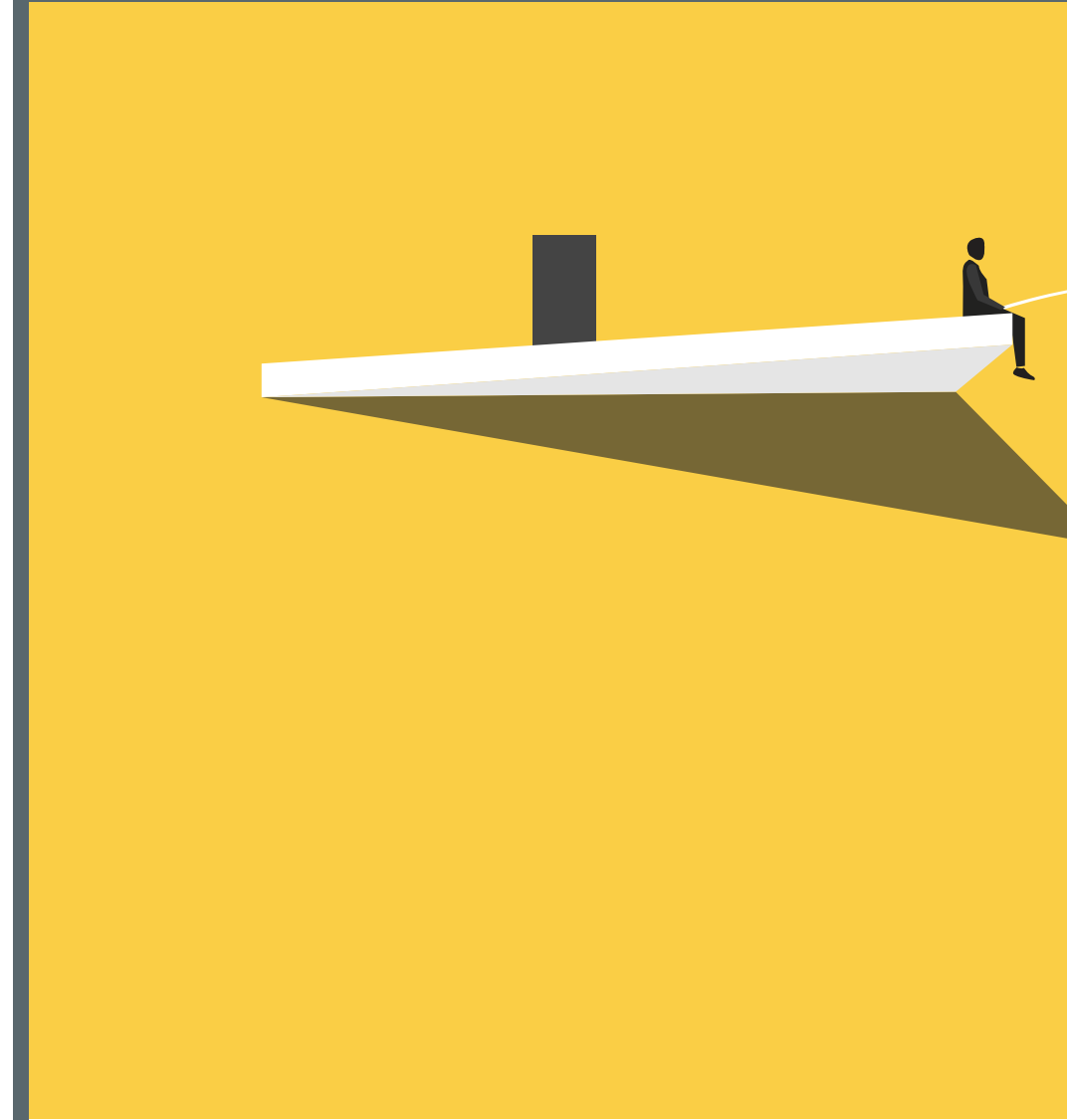
ahmet melih karaüğüz

neklik ve özgürlük sağlar. Dünyanın dört bir yanındaki öğrenciler, ders materyallerine ve eğitim araçlarına ücretsiz olarak erişebilir. Bu, eğitimde eşitliği artırır. Gelişmekte olan ülkelerde, pahalı lisans ücretleri nedeniyle bu tür yazılımlara erişemeyen öğrenciler için bu durum yeni kapılar açar. Python gibi popüler programlama dilleri açık kaynak kodludur ve dünya genelinde milyonlarca öğrenciye programlamayı öğrenme fırsatı sunar. Bu örnek, bilgiye erişimin ne kadar hayati olduğunu ve açık kaynak kodun bu erişimi nasıl kolaylaştırdığını gözler önüne serer.

Açık kaynak kodun ekonomik etkileri de derindir. Geleneksel yazılımlar genellikle yüksek lisans

ücretleriyle satılır ve bu durum küçük işletmeler ve bireyler için büyük bir mali yük oluşturur. Açık kaynak kodlu yazılımlar ise ücretsizdir, bu sayede herkes bu yazılımları kullanabilir. Bu durum özellikle yeni girişimciler için büyük bir avantajdır. Yeni bir işletme kurarken maliyetleri düşük tutmak kritik öneme sahiptir. Açık kaynak kodlu yazılımlar bu maliyetlerin azaltılmasına yardımcı olur ve girişimcilere inovasyon için daha fazla kaynak ayırma imkânı sunar.

Bir diğer önemli ekonomik etki ise açık kaynak kodlu yazılımların inovasyonu teşvik etmesidir. Açık kaynak kodlu projeler dünya genelinde binlerce değiştiricinin katkılarıyla hızla değişir. Bu kolektif

denge kurar. Zira açık kaynak kodlu projelerde katkı yapan geliştiriciler, yazılımı tüm insanlık için daha iyi hâle getirmek amacıyla çalışırlar. Bireylerin kendi bilgi ve yeteneklerini topluma fayda sağlamak amacıyla sunmaları anlamına da gelen bu yaklaşım infak kavramına benzer. Bu, modern dünyada bireylerin dijital bağlamda sahip oldukları kaynakları ve bilgiyi paylaşarak toplumun genel refahını artırmalarını, teknolojiye erişimi olmayan bireylerin ve toplulukların da modern dünyaya entegre olabilmelerini sağlar. Tıpkı bir yazarın kendi gerçeğinden yola çıkarak başkalarına ilham vermesi gibi açık kaynak kod da insanlara bilgiye erişim ve onu paylaşma imkânı sunar.

Açık kaynak kod sadece bir yazılım geliştirme modeli değil aynı zamanda toplumsal ve ekonomik bir harekettir. Bilginin ve teknolojinin paylaşarak yayılması, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde büyük faydalar sağlar. Özellikle eğitim, sağlık ve kamu hizmetleri gibi alanlarda, açık kaynak kodlu yazılımlar, daha iyi ve daha erişilebilir hizmetler sunulmasına yardımcı olacaktır. İslam kültüründeki yardımlaşma ve paylaşma anlayışıyla paralel bir felsefe sunan açık kaynak kod, geleceğin teknolojik dünyasında önemli bir rol oynamaya devam edecektir. Bu hareket daha adil, eşitlikçi ve yenilikçi bir dünya için önemli bir adım olarak görülebilir. Tıpkı bir yazarın kendi hikâyesinden yola çıkarak büyük bir anlatıya ulaşması gibi açık kaynak kod da insanlık için büyük bir hikâyenin parçasıdır ve bireylerin kendi gerçeklerinden yola çıkarak dünyayı daha iyi bir yer hâline getirme potansiyelini taşır.

çalışma yeni fikirlerin hızla hayata geçirilmesini sağlar. Örneğin Linux işletim sistemi, dünyanın dört bir yanından geliştiricilerin katkılarıyla oluşturulan açık kaynak kodlu bir projedir. Bugün Linux, süper bilgisayarlardan akıllı telefonlara kadar geniş bir yelpazede kullanılan bir işletim sistemi hâline gelmiştir. Bu başarının arkasında açık kaynak kodun sunduğu esneklik ve inovasyon gücü vardır. Bu durum bireyin kendi gerçeğinden yola çıkarak büyük bir değişim yaratabileceğinin bir başka kanıtıdır.

Açık kaynak kodun yerel ekonomilere olan katkısı da göz ardı edilemez. Birçok ülke yerel yazılım geliştiricilerini desteklemek amacıyla açık kaynak kodlu yazılımları

tercih etmektedir. Bu tercih yerel ekonomilerin güçlenmesine ve yazılım geliştirme süreçlerinde yerel yeteneklerin kullanılmasına katkı sağlar. Tıpkı bir yazarın kendi hikâyesinden yola çıkarak evrensel bir anlatıya ulaşması gibi yerel yazılım geliştiricileri de kendi gerçeklerinden yola çıkarak global başarılar elde edebilirler.

Açık kaynak kodun İslam kültüründeki yardımlaşma, zekât ve infak kavramlarıyla benzerlik taşıması da dikkate değerdir. İslam'da zekât ve infak, toplumun daha az şanslı kesimlerine yardım etmeyi ve toplumsal dengeyi korumayı amaçlar. Benzer şekilde açık kaynak kod da bilgi ve teknolojiyi herkesin erişimine sunarak dijital dünyada bir

GİDENLER, BEKLEYENLER, KEREVET ARAYANLAR

FATMA ASİYE ŞENAT

İyilikle kötülüğün savaşı insanlığın başlangıcından beri devam edip duruyor. Ancak kıyametin kopuşuyla bitecek bu kavgayı isterseniz İblis'in Âdem ile Havva'ya kurduğu komplo-lodan başlatabilirsiniz, isterseniz de Habil ile Kabil kıssasından. Simalar, oyunlar, konular değişiyor ama kavga hep aynı. Hayat sahnesine yeni iyiler ve yeni kötüler çıkıyor, onlar kendilerine biçilen rolü tüm yeteneklerini ortaya koyarak yerlerini haleflerine bırakıyor. Devran dönüyor, yaşam ve ölüm, zafer ve yenilgi iyilere de, kötü-lere de dokunuyor, yeni yeni dersler ibretler kıssalar oluşturmaya devam ediyor.

Buranın penceresinden bakınca aslolan hayat, yaşamak ve yaşatmak, eyvallah lakin hayat da uğrunda can vermeyi göze aldırان değerler olmadan tadıyla yaşanamıyor. Şehadet makamı bu nedenle onurlu bir yaşamın ve insani değerlerin sigortası olarak öylece duruyor hayatın ortalık yerinde. Hayatın değerlerine yaslanarak tedbir alma, çözüm bulma süreci sekteye uğradığında aklıselimi ve gücü kullanarak kötüyle mücadele imkânı bittiğinde şehadet de "göze alınacaklar" listesinde kendisine yer buluyor. Ve iş artık bu raddeye geldiğinde verilen ilk kulluk sözü-ne sadakat, ön saftakiler düşerken ayakta kalmayı başarmakla taçlanıyor: "Müminler içinde öyle yiğitler var

ki onlar Allah'a verdikleri sözü yerine getirdiler; kimileri onun yolunda can verdiler, kimileri de ecellerini bekliyorlar. Onlar (vaadlerini) asla değiştirmediler." (Ahzap, 33/23)

Ayet mealinde "yiğitler" diye çevrilen kısmın orijinalinde "rical" kelimesi var, yani "adamlar". Ayet fiilî bir savaş ortamındaki duruşu vafsettiği için "adamlar" lafzının seçilmesi gayet doğal. Ancak nüzulünden asırlar, asırlar sonra Gazze gibi bir vakıa-nın tam da içinden geçerken ayeti okuyunca çoluk çocuğuyla kadınıyla erkeğiyle yaşlısıyla genciyle herkesin nasıl yiğitleşebildiği ayan beyan görüldü, değil mi? Ayetteki adamlık, yiğitlik vurgusunun cinsiyetle değil duruşla alakalı olduğu herkes tarafından açıkça anlaşıldı. Nihayetinde özelde Gazze, genelde Filistin baştan sona yiğitler diyarı hâline geldi.

Aslında bu ayete dair izahat bugün Gazze'de kelimelerle değil, hepimizin hafızasına kazınan görüntülerle yapılmakta... Anne babasının şehadetinden habersiz "anne" diye ağlayan yaralı bebeklerin acı ve korkusunu yine ölümün dindirdiğini duyduk ya biz... Anne babası, bütün akrabaları şehit edildiği için defnedilmeyi hastanenin bir köşesinde bekleyen çocuk naaşlarına şahit olduk ya... İşkence altında tanınmaz hâle geldiğinden annesinin bile tanıyamadığı gençlere

bakakaldık ya... Kendisi de iki üç ay sonra şehit olacak bir yiğidin oğullarının, torunlarının şehadet haberini nasıl metanetle karşıladığına tanık olduk ya... "Benim evlatlarımın kanı Gazzeli şehitlerin kanından daha değerli değil." diyen liderin oğlunun da onun ardından "Benim babamın kanı Gazzeli şehitlerin kanından daha değerli değil." dediğine tanık olduk ya cümleten... Evlatlarının şehadetinden kendi şehadetine kadar geçen sürenin bu şehit lideri de ayette tarif edilen "bekleyenler" zümresine dâhil ettiğini öğrendik ya... İşte bunların hepsi; sevdiklerini kendilerinden önce sonsuzluğa uğurlayan, kendisi de her an onlara kavuşma durumunda olmasına rağmen hayata yine de gülümseyen, "hasbünallah ve ni'mel-vekil" diyerek günlük hayatına devam etmeye çalışan Gazzelilerin tamamı bu ayetin tefsirini yapıyor aslında lisanihâl-riyle... Öyle lafla sözle değil, kanla, canla; özünden dönmeden, şikâyetini sadece Allah'a arz ederek, ölümün de hayatında kimin elinde olduğunun derin farkındalığıyla hayata tutunarak yapılan bir tefsir bu.

Emanetini teslim edenler, şehitlik payesine ulaşanlar... Biiznillah gittikleri yer belli, artık aklıktan, susuzluktan, namusa tasalluttan, üzerine her an yağacak bombadan, kurşundan, enkazın altındaki sevdiklerini oradan nasıl çıkarıp da defnedeceğini

bilememekten emin, din ve insanlık kardeşlerinin göz göre göre ölüme sürüklenmelerine dur demek için reel adımlar atmalarını bekleme yorgunluğundan azade olmuş durumdalar... Reel adımlar atılması şurada dursun, soykırımcı katillerin ayakta alkışlandığına tanık olmadan “canlarını kurtardılar” bir kısmı.

Ya ecelini düşleyenler, sevgili Azrail'i kapılarda karşılamaya koşanlar, onurlu bir ölümü bekleyenler... Hem de az çok savaşa benzeyen bir atmosferde mücadele ederken bazen karşı taraftan bazen buradan canları almak üzere daha adil koşullarda gelen bir ölümü değil... Çadırlarda uyuyan bebekleri vuran, yemek sırasındaki, hastane yatağındaki biçareleri alan, bazen açlığın, bazen yangının, bazen enkazın kanatlarına tutunarak gelen bir ölüme muntazır olmak, kolay mı? Katliam faillerinin ayakta alkışlandığına tanık olmak onlara miras kaldı. İki parça kırık dökük eşyayı sırtına atıp tozun toprağın içinde güvenli denilen yerlere hicret edip durmak, oralarda da güvenli hayat imkânı olmadığı acı tecrübelerle, öle öle anlaşılınca yenden yollara dökülmek, kelimenin tam anlamıyla aç, biilaç. Anestezi malzemesi yokken yapılan ameliyatlara. Klima hortumundan damlayan suya muhtaç olmak. “Miskînen zâ metrabe” -(Beled, 90/16) bu ifade, kişiye toz topraktan korunma imkânı bile vermeyecek seviyede bir yoksulluğu ve çaresizliği anlatıyor- bir hayat sürmek, belki ölümü özlemek, ölene özenmek, belki hayata bağlanmak. Sonuçta hayatla ölüm arasında keskin bıçak sırtında yaşamak ya da yaşıyor gibi yapmak. Ama ne olursa

hayatın da, ölümün de Hakk uğrunda olacağı -(En'âm, 6/162)- sözünden dönmeden, bozmadan ahdi, ilk günkü sadakatle yaşamak.

Eee, onlar eriyor muradına, biz çıkalım kerevetine. Peki, kerevet nerede?

Yazının ilk cümlesine geri dönelim: “İyilikle kötülüğün savaşı insanlığın başlangıcından beri devam edip duruyor.” Şayet iyiliğin tarafını seçtiyseniz -ki eminim öyle- iyyinin ve iyiliğin yanında durarak duayla boykotla güvendiği kuruluşlara elinden gelen mali desteği sağlayarak... Yine duayla boykotla bir şekilde onların kasasına girecek mali desteği kesmek suretiyle kötünün ve kötülüğün karşısında durarak bu tercihi ebediyen mühürlemek gerek. Kötülük insani, vicdani, dinî... akla gelecek bütün sahalara ait ilkeleri göz önünde bulundurmadan

davransa, çirkinlikte sınır tanımasa, yaptığı her bir fecaati aklileştirmek için yaldızlı kılıflar bulsa da... İyiliğin mücadelesini mutlak surette doğruluktan ayrılmadan, ilkelerinden ödün vermeden ve azimle sürdürmek zorunda olduğunu hatırdan çıkarmadan... Ve her an bu ayetikerimenin kapsama alanına girmeye hazır bir gönlü döşeyerek... İyilerin tek ses, tek nefes olmadığı sürece kötülerle mücadelesinin hep zayıf kalacağı-nı mih gibi akılda tutarak... İnsani reflekslerle yönetilen siyasi, askerî, teknolojik, ekonomik, kültürel gücü elimizde tutmadığımız sürece yazılan senaryoların sadece seyircisi kalacağımızı artık fark ederek... Boykota konu olan ürünlerden daha iyisini üretmediğimiz sürece hep geride kalacağımızı artık anlayarak... Her ne yapıyorsak en iyisini ortaya koymaya gayret ederek.. O kereveti bulacağız.

AVRUPA'YA FELSEFE ÖĞRETEN ÂLİM: İBN RÜŞD

KORAY ŞERBETÇİ

Aslen Sarakustalı (Saragossa) olup sonradan Kurtuba'ya yerleşen bir aileye mensup olan İbn Rüşd, 1058'de Kurtuba'da (İspanya) doğdu. İbn Rüşd, dinî ilimlerde, tarih ve Arap edebiyatında yetişti, fıkıhta ve fıkıh usulünde derinleşti. Ailesi, zengin ve saygın bir geçmişe sahip olduğundan, İbn Rüşd'ün eğitimine büyük önem verdi. Kur'an ve İslami bilimler konularında aldığı eğitimle birlikte, Aristo'nun eserlerine olan ilgisi onu felsefeye yönlendirdi. Bu eğitim sonucunda İbn Rüşd, hem bir filozof hem bir hukukçu hem de hekim ve astronom olarak tanındı.

Bu yoğun eğitim hayatından sonra kırklı yaşlarında iken ders ve fetva vermeye, döneminin önde gelen fakihleri arasında yer almaya başladı. Hukuk alanındaki yetkinliğinden dolayı 1169'da Sevilla, 1172'de Kurtuba kadısı oldu. Kadılıktan ayrılmasından sonra çeşitli konularda çok sayıda eser yazdı. Eserlerinin tamamına yakını fıkıh (İslam hukuku) alanındadır. İbn Rüşd, hukukun yanı sıra felsefe alanında da çok önemli bir isim oldu. Aristo üzerine çalışmalar yaptı.

Felsefe ve bilim arasındaki ilişki İbn Rüşd'ün düşüncelerinin temelini oluşturur. O, akıl yürütme ile inanç ve vahiy arasında bir denge kurmaya çalışmıştır. Bu bağlamda, felsefi sorgulama ve bilimi, inançla birlikte ele almış; aklın, gerçekliği anlama yolunda bir araç olduğu görüşünü benimsemiştir.

Endülüs Kültür İklimi ve Etkisi

İbn Rüşd, Endülüs bölgesinin kültür ikliminde yetişmiş ve çalışmalarıyla da Endülüs'teki felsefi ve

bilimsel düşüncenin köklü bir biçimde gelişmesine katkıda bulunmuştur. İbn Rüşd, Arapça, Latince ve İspanyolca gibi farklı dillerde eserler vermiş, bu eserleriyle hem İslam düşünce dünyasında hem de Avrupa'da önemli bir etki yaratmıştır. Onun felsefi yaklaşımı, dönemin sosyal ve kültürel yapısını anlamak için büyük önem taşımaktadır.

Endülüs, VIII. yüzyıldan itibaren Müslümanların egemenliği altına girmiş ve burası, farklı kültürlerin, dinlerin ve dillerin bir arada yaşadığı bir mozaik hâline gelmiştir. Bu ortam, İbn Rüşd gibi önemli düşünürlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Aynı zamanda İslam felsefesi, dönemin bilimsel gelişmeleriyle birleşerek Batı dünyasında büyük yankılar uyandırmıştır. Felsefi tartışmalar, bilimsel çalışmalar ve sanatsal etkinlikler, Endülüste ki kültürel canlılığın göstergeleri arasında yer almıştır.

Avrupa'ya Felsefe Öğreten Âlim

İbn Rüşd tarihte Aristoteles'in en önemli yorumcularından biri olarak tanınmıştır. Aristo'nun eserlerine yaptığı yorumlar, onun felsefi mirasındaki en önemli unsurlardan biri olmuştur. İbn Rüşd, Aristoteles'in eserlerini Arapçaya çevirmekle kalmamış, felsefi metinlere eklediği yorumlarla da dikkat çekmiştir. Bu çeviriler ve yorumlar, özellikle metafizik, politika ve etik üzerine yaptığı çalışmalarla geniş bir okur kitlesine ulaşmıştır. Aristoteles yorumları, hem İslam dünyasında hem de Batı'da ses getirmiş ve özellikle Orta Çağ boyunca Aristoteles felsefesinin yeniden yorumlanmasına zemin hazırlamıştır. Batı Avrupa'da İbn

Rüşd'ün düşünceleri, özellikle Aristotelesçi felsefeye olan ilgiyi artırmış ve bu felsefeyi savunan düşünürlerin başvuru kaynağı olmuştur. İbn Rüşd, akıl yürütme ve mantık konusundaki derin bilgisiyle sadece dinî metinlerin yorumlanmasında değil, aynı zamanda bilimsel yöntemin gelişiminde de belirleyici bir rol oynamıştır. Dahası, uzun vadede onun Aristoteles yorumları, Rönesans'ın ve dolayısıyla hümanizm düşüncesinin de zemininin oluşmasına büyük katkı sağlamıştır. Bilindiği üzere Rönesans, Batı'da merak ve keşif ruhunun ön planda olduğu bir dönemdi ve İbn Rüşd'ün akıl ile vahiy arasında sağladığı denge, dönemin düşünce yapısına önemli bir alt yapı sundu.

İbn Rüşd'ün en bilinen eserlerinden biri *Tehafütü't-Tehafüt* adlı eseridir. Bu eserde, Gazali'nin *Tehafütü'l-Felasife* (Felsefecilerin Çelişkisi) eserine karşı tezler sunmuş ve felsefenin varlığını savunmuştur. İbn Rüşd, akıl ile vahiy arasındaki ilişkiyi derinlemesine irdelemiş ve bunların birbirini dışlamadığını vurgulamıştır. Bu noktada, onun düşünceleri Hristiyan düşüncesinde de önemli bir etkiye sahip olmuştur.

Tıp Sahasında

İbn Rüşd, aynı zamanda çağının en büyük hekimlerindendi. İbn Rüşd'ün *Kitabül-Külliyat* fi't-Tıb adlı eseri, Batılılar tarafından Latinceye çevrilmiş ve Batı üniversitelerinde okutulmuştu. İbn Rüşd'ün *el-Külliyat* adlı eseri anatomi, sağlık, hastalık, belirtiler, ilaç ve besinler, koruyucu hekimlik ve tedavi konularına dair yedi ana bölümden oluşur. O, tıp sanatının bölümlerini araştıranlar için bir giriş, bu sanatı uy-

gulayanlar için de bir el kitabı olmak üzere kaleme aldığını bildirdiği eserde tıbbın genel konularını yani teorik yönünü ele almış, tek tek hastalıklarla ilgili görüşlerini ise ayrı bir eserde incelemeyi planlamış, fakat buna vakit bulamamıştır. Kendisi *el-Külliyat* eserinde kan dolaşımının şemasını ana hatlarıyla göstererek, tıp doktoru William Harvey'e öncülük etti.

İbn Rüşd'ün tıp alanında dikkati çeken diğer bir özelliği ise mikrobiyolog ve kimyager Louis Pasteur'dan önce mikrobik hayat üzerinde durması ve ilmi anlamda açıklık getirmesi oldu.

Devlet ve Toplum

İbn Rüşd sadece metafizikle ve tıpla ilgilenmemiş aynı zamanda insanı, toplumu ve devleti de ele almıştır. Ona göre insan, ahlakî yetkinliğe ulaşmak için inzivaya çekilmemeli, çabasını toplum içinde sergilemelidir. İbn Rüşd'e göre insan, yalnızca kendi fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak için değil aynı zamanda yetkinleşme ihtiyacı için de başka insanlarla yardımlaşma ve dayanışma hâlinde yaşamalıdır. Ona göre devletin asıl görevi, vatandaşları arasında ahlakın yaygınlaşmasını sağlamaktır. İbn Rüşd, Hz. Peygamber ve dört halife devrinde Müslümanların erdemi esas alan bir hukuk devleti kurduklarını ve bu devletin örnek alınması gerektiğini düşünür.

On yıla yakın bir süre Kurtuba kadılığı ve ilmî faaliyetini bir arada sürdüren İbn Rüşd, görevinden ayrıldıktan sonra 1198 tarihinde Merakeş'te vefat ettiğinde arkasında ilimle geçirilen bir ömür ve birçok eser bıraktı.

KEMAL TAHİR'İ OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

SİDDİK YURTSEVER

BİR Asıl adı İsmail Kemalettin Demir olan aydın, yazar, romancı, senarist Kemal Tahir; Osmanlı'nın son dönemlerinde dünyaya gelmiştir. Babası, Abdülhamit'in yaverliğini de yapmış olan bir Osmanlı askeridir. Annesi ise Naile Sultan vasıtasıyla saraya alınmış ve burada özel olarak yetiştirilmiştir. Kemal Tahir'in çocukluğu oluş ve bozuluş arasında geçer. Bu geçiş dönemi onun zihnine, kalbine sonradan ilham olunacak bir hikâyenin ilk tohumlarını atar.

ÜÇ Kemal Tahir'in romana geçişi her ne kadar 1935 yılından sonra yavaş yavaş olsa da süreci hızlandıran asıl olay onun ve arkadaşlarının 1938 yılında on beş yıl ağır hapis cezasına arpıtılmalarıdır. O, bu dönemde Marksist bir ideoloji benimsedi ve hayata bakışı da değiştirdi. 1938 yılından 1950 yılına kadar süren hapis hayatı, romanları için çok çeşitli malzemeler toplamasını sağladı. Aslında buradaki malzemenin insan hikâyeleri olduğunu söylemekte fayda var. Çünkü Kemal Tahir belki de ilk kez o dönemde Anadolu insanıyla tanış oldu. Onları gördü ve anladı.

İKİ Mesleğe *Vakit*, *Haber* ve *Son Posta* gibi gazetelerde editör, musahhih, metin yazarı olarak başlar. Maişeti gereği edebiyat dışında da metinler kaleme alır. Sanılanın aksine Kemal Tahir'in ilk metinleri düz yazı değil şiidir. Şiirlerinde, büyük hayranı olduğu Yahya Kemal'in etkisi büyüktür. Ancak edebiyat dünyasına tam anlamıyla girişi 1933 yılında arkadaşlarıyla beraber çıkardıkları *Geçit* dergisiyle birlikte olmuştur. Burada da şiirler yayımlamaya devam eder.

Kemal Tahir, kendisinden önceki romanı ve romancılığı tenkit etmekle başladı işe. Bu tenkit bir isyan, bir reddediş olmasının yanında kendi kuramı için bir başlangıç oldu. Batı'ya hayran, Batı insanını tanımak için can atan ağdaş yazarları kalemiyle hicvetti. Bunu kendi sanatını güçlü bir şekilde icra ederken yaptı. Birbirinin aynısı dediği dönem romanlarının yerine kapılarını Anadolu'ya sonuna kadar açtı. Ayırt etmeksizin insan hikâyeleri kaleme aldı. Bitmeyen betimlemeleri, imgeleri, kapalı üslubu, ağır sanat anlayışını ve bohemi, eleştirdiği yazarlara bırakarak diyalogu bol metinler kaleme aldı. Anadolu ağzını âdeta harç yaptı romanına.

BES Romanlarının birçoğunu gazetelerde tefrika ederken çeşitli eleştirilerin hedefi oldu. Benimsediği dünya görüşünü sorgulamaya başladığı bir dönemdi bu. Çünkü o sadece bir mahallenin yazarı olmaktan çoktan çıkılmış, Anadolu'dan fıskıran damarın tam merkezine oturmuş ve yeni Türkiye'nin yazarı hâline gelmişti. Entelektüel bir bakış açısı ile ilerledi. Ulusal edebiyat başlığı altında değerlendirilebilecek bu yeni bakış açısıyla insanlığın çıkmazlarını, millî birlik düşüncesini, yerlilik fikrini geliştirdi. Şiir ve kurgu eserlerinin dışında kaleme aldığı ve vefatından sonra neşredilen *Notlar* serisinde de bu düşüncelerini bir araya getirdi.

Hapishane süreci başta olmak üzere uzun yıllar boyunca senaryolar kaleme aldı. Dönemin ünlü yönetmenlerine bu anlamda destek oldu. Senaryoları dışında romanlarının bir kısmı da beyaz perdeye aktarıldı. Bu aktarımın en güçlü sebeplerinden biri de Tahir'in düz yazıda sinematografik bir üslup belirlemiş olmasıdır. Örneğin Halit Refiğ, Tahir'den en çok etkilenen ünlü yönetmenlerden biridir. Tahir'in metinlerinden aktarılanlar sinemaya yeni bir soluk getirdi. Sinemanın yerleşmesinde hiç şüphesiz rolü çok büyük oldu.

DOKUZ

Kurt Kanunu, üzerinde hâlâ konuşulan tarihi bir konuyu, İzmir suikastini konu alır. Elbette edebî bir eserin sadece tarihi gerçekliklerle ilerlemesi beklenemez ancak Tahir bu romanda hem gerçekliğe yaklaşır hem de ondan uzaklaşır. Bu şekilde felsefi bir paradoks sunar okuruna. Kara Kemal, Abdülkerim Bey, Gurbet Hala, Emin Bey ve Perihan Hanım. Renkli, cevval, huzursuz, hırslı bir roman. Tarihin yaşanıp biten bir şey olmadığını gösteriyor bir kez daha bize Kemal Tahir.

YEDİ *Yorgun Savaşçı* romanı Kemal Tahir'in kişisel olarak da şahit olduğu bir dönem olan Osmanlı'nın son dönemi ile millî mücadele yıllarını anlatan romanıdır. Yüzbaşı Cemil'in gözünden anlatılan romanda hem bir aşk hikâyesine yer verilir hem de Doğu ve Batı arasındaki o büyük uçurum gözler önüne serilir. Roman boyunca yazarın iç hesaplaşması ise hiç bitmez. "Kazanırlarsa "hürriyet"e kavuşacaklardı. Neydi bu hürriyet? Herkesin dilediğini yapması... Nasıl uyuşur askerliğin sıkı düzeniyle peki? Bunu bile düşünmeye vakit kalmadan, akıl almayacak kadar kolaylıkla, birkaç telgraf çekilerek kazanıldı hürriyet..."

ON *Yol Ayrımı* romanı, Serbest Fırka'nın kurulacak olması haberiyle başlar. *Esir Şehir Üçlemesi*'nin son kitabı olması sebebiyle ismi de yazarın zihin yapısını okumamız açısından bir ipucu verir bize. Yolun sonu mu? Yoksa yol ayrımında mıyız? Millî mücadele sona ermiştir ancak iktidar mücadeleleri şekil değiştirmiştir. Bürokratlar, Anadolu, payitaht huzursuzdur. Ve en önemlisi mücadele sadece insanlar arasında değil insanın içindedir de. Ve bu mücadelenin ortasında daima aşk vardır. "Bunca yıldır şiirle uğraştığı hâlde, hiç gerçekten sevmemişti. Çocukluğunda, körpelikte, bir iki komşu kızını, bir de İzmirli Leman öğretmeni gecelerce düşünmemiş değildi, ama düşündüğünden bile bunların haberi yoktu."

Esir Şehrin İnsanları ve *Esir Şehrin Mahpusu* birbirinin devamı niteliğindeki iki dönem romanıdır. Dönemin entelektüel insan tipini temsil eden Kâmil Bey iyi eğitilmiş, yurt dışı görmüş bir kişidir. Osmanlı'nın yenilgisinden sonra İstanbul'a dönmeye karar verir. İkinci romanda Kâmil Bey'in içinde bulunduğu buhran üzerinden bir ülkenin kaderi, gidişatı öncesi ve sonrasıyla tartışılır. Kemal Tahir'e göre ülke, dar yer olan bir hapishaneye dönüşmüştür. Ve olaylar burada geçer. "Kâmil Bey, dış kapıdan sonra beş tane demir parmaklık saymıştı. Parmaklıkların demirleri bilek kalınlığındaydı. Hepsi de katran karasına boyanmıştı. Bina yepyenydi. Şurada burada yeniliğin çözü çözü, molozları görünüyordu. İç avluya açılan kapının önündeki arama yeri genişti, ama pencere camlarının badana bulaşıkları daha temizlenmediği için loştu."

SEKİZ

RUTİNDE HAYAT VAR

FADİM ÖZER KASAY

Başımıza gelen felaketlerin çoğu bir odada sakince oturmayı bilemeyişimizden kaynaklanıyor, diyor ünlü matematikçi ve düşünür Blaise Pascal. Yalnızlık kavramı günümüz dünyasında iletişimsizlik olarak nitelendirilse de, seçilmiş bir yalnızlık sakince oturma eylemini gerektiriyor. Kalabalıklar içinde insan ne kadar kendi iç dünyasına dönebiliyor ya da özünü bulabiliyor tartışılır. Bir günün kargaşasında farklı olma, farkı bulma çabası içindeki insanın teknolojinin de hız kazanmasıyla birlikte özünden uzaklaştığı bir çağdayız. Peki, nasıl olsun ki insan özüne dönsün? Yalnızlığın insana mahsus olmadığı gerçeğiyle muhkem kuru kalabalıklarla çevrelenmiş yalnızların varlığı... Öze dönüş elini eteğini çekmek mi dünyadan yoksa varoluşun içindeki özü aramak mı? Bulanlar arayanlardır, peki neyi

aramalıyız bu yolculukta, nereden başlamalıyız?

Wim Wenders'in 2023 yapımı *Perfect Days* (Mükemmel Günler) filminden başlamaya ne dersiniz? Şehrin yitik raksından ağaçların dansına bir geçiş. Çalı süpürgesinin sesiyle güne uyanış. Dört duvarda iki pencere, bir lamba, bir döşek, bir kitaplık işte hepsi bu. Günlük bakım, bitkilerle selamlaşma, bir kahve. Kol saati beklesin. Çünkü bu rutinde şimdilik ona yer yok. Her güne bir kaset. Yola dair, umuda dair ya da yaşanmışlıklara... Kimi anlatıyor bu şarkılar?

Hiç söylenmeden yüzünün şekli bile değişmeden yaptığı tuvalet temizliği işini, sanata dönüştüren bir adamı izliyoruz. Görünmeyen yerlerin temizliğinden emin olmak için elin-

deki ayna ile kontrolünü sağladığına şahit oluyoruz. Tuvaletin duvarına bile yansısı bir ağaç yaprağı ona tebessüm ettiriyor. Her gün aynı gibi görünse de duygu durumu değişen bir Hirayama var karşımızda. Aynı kahveyi içiyor, aynı yerde, aynı ışık altında kitabını okuyor. Uyanma şekli bile aynı. Farklılıktan uzak, sade bir yaşam. Ama esasında hepimizden ne kadar da farklı. İşine nefretle gelen, durmadan söylenen, işini savsaklayan toy personele inat sabırla işini yapıyor Hirayama. Elindeki akıllı telefonda alamadığı aklını işine bir türlü yoğunlaştıramayan bu gencin karşısında koca bir çınar gibi duruşu hepimizi etkiliyor.

Her ne kadar temizlediği tuvaletler müthiş bir estetik ve modernlik taşısa da insanın tüketme ve kirlenme çabasına da tanık oluyoruz. Kaybolan çocuğun elinden tutup annesini ararken, çocuğunu bulan annenin Hirayama'nın tuttuğu eli silme çabası ve bir teşekkürü bile çok görüşüyle acaba kirlenen ne oldu sorusunu sormadan edemiyor insan.

Analog bir fotoğraf makinesi ile her güne bir not düşüyor. Bir ağacı mevsimsel olarak gözlemliyor, minik fidanları evine götürüp yeşertiyor. Şehrin ortasındaki meczupla selamlaşıyor. Meczubun ağaçları taklit edercesine yaptığı hareketler yüzünde bir tebessüm bırakıyor. Bıkmadan selamladığı parktaki genç kızın da zamanla ona

selam verişiyse içimizi ısıtan tebessümü ağaçların gölgeleri gibi yeşertiyor göğümüzü. Dinlediği müzikler, şehre ağır gelse de yolları dinginleştiriyor. Yoldaki hikâyelere takılıyor gözleri. “Redondo Beach”, “The Dock of the Bay”, “Perfect Day” şarkıları onun yol arkadaşları ve hepsinde bir hikâye var.

Kôji Yakusho'nun canlandırdığı Hirayama'nın hayatında müthiş bir düzen ve temizlik var. Ama bunları bize ışıltılı gösterense sadelik. Bir ampul neyine yetmez ki insanın, koca avizeler neden var. Hatta ona bile ihtiyaç yok, kitap okuyacak kadar ışık yeterli. Okuduğu kitaplar bile insanı sarıp sarmalıyor. Şöyle rafından çekip bir de ben göz gezdirsem dedirtiyor. William Faulkner'ın *Çılgın Palmiyeler* kitabını alıyor hep gittiği kitapçıdaki “1 kitap 1 dolar” rafından. Kitapta da dediği gibi Faulkner'ın “Ne var olmadan önce ne de yok olduktan sonra yalnız değildir, çünkü her iki durumda da hiçbir zaman tek başına kalmazsın.” Yalnız değil Hirayama, kitapları, fotoğrafları, tutkuyla bağlandığı işi, ağaçları ve gölgeleriyle. Her gün geçtiği yolda göz ucuyla bakıyor ağaç kulesine. Bir telekomünikasyon ve gözlem kulesi olan, dünyanın en büyük kulesi “Tokyo Skytree (Tokyo Gökâğacı)”, ağaçlar kadar mutlu etmiyor onu. Ağaçlar ise gölgeleriyle bile neşelendiriyor. Hirayama işe giderken takmadığı kol saatini izin gününde kullanıyor. Zaman, düzenin içinde seyrine devam ederken düzenin dışında saatle takipli. Ve izin gününde bisikletli. Yani akış onun elinde, denetim saatinde. Her izin günü tab ettirdiği fotoğraflar. Fotoğrafların elden geçirilerek kutulanması ve

Film Künyesi:

2023 / 2s 5 dk / Dram

Orijinal Adı: Perfect Days

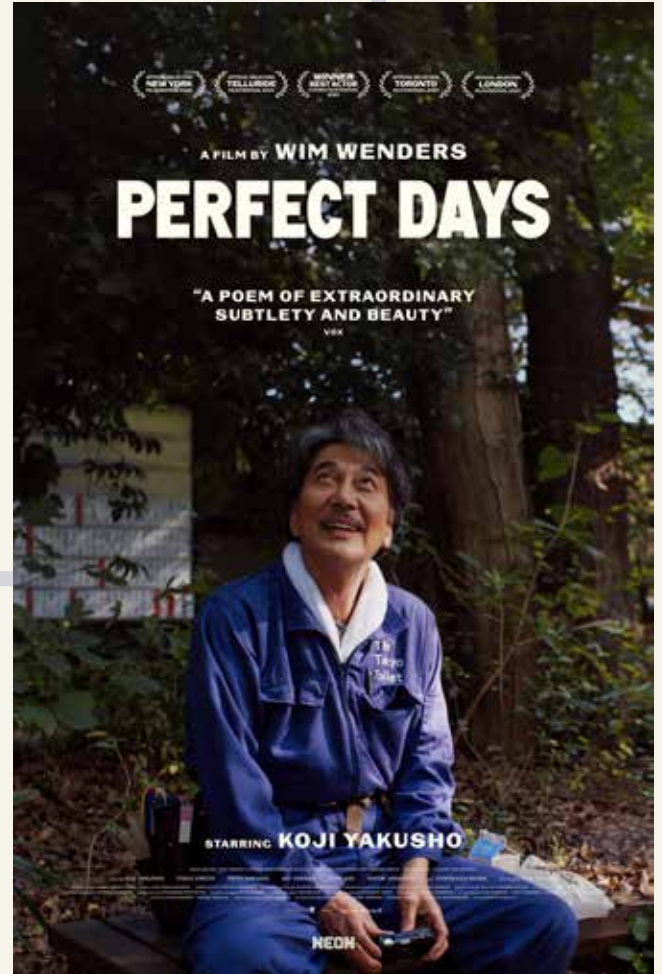
Yönetmen: Wim Wenders

Senarist: Takuma Takasaki,
Wim Wenders

Ülke: Japonya, Almanya

tarikhlenmesi. Kasetlerin iç sarmalının düzenlenmesi. Yani iş günündeki düzeni izinliken destekliyor.

Sessiz bir adamın canlı veya cansız fark etmeden her varlıkla olan iletişimini yansıtıyor bize yönetmen. Yeğeni Niko'nun filme dâhil oluşuyla Hirayama'nın fotoğrafladığı gölgelerin hayatı gibi gizemli oluşu merakımızı artırmıyor. Tıpkı tuvalete bırakılan XOX oyununu kiminle oynadığını merak etmeyip bu çabasız, sade yaşamı nasıl gerçekleştirdiğine takılıp kalmamız gibi. Filmin sonuna doğru kız kardeşinin, onun tuvalet temizlemesine şaşırdığı gibi şaşırmıyoruz rutinlerine. Sadeliği bizi de kuşatıyor.

Analitik psikolojinin kurucusu Carl Gustav Jung, insanın kendinde kabul etmekte zorlandığı karanlık yönüne “gölge arketipi” der. Filmdeki gölge yakalama sahnesi gölgeyi kabul edip tanımanın insana verdiği güce vurgu yapıyor. Gölge yanlarını kabul ettiğinde kendini bulmuş olursun. Tıpkı Hirayama gibi. Aya Koda gibi ünlü olmayı hak eden, bizimle aynı kelimeleri kullanıp farklı bir havası olan bir karakter. Müzik uygulamasını dükkân sanacak kadar havalı üstelik.

Ve film “komorebi” kelimesinin ekranda yer bulmasıyla nihayete eriyor. “Komorebi”, Japonca “güneş ışınlarının ağaçlar arasından süzülüp yarattığı alacalı ışık” demek. Yani her yeni gün, güneş ışığı gibi biricik ve mükemmel.

GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

SELMA ÇAVUNDURLUOĞLU

Seneler geçip de herkes bir başka dünyaya çekilmeden önce, ailemle aynı dünyanın insanlarıydık. Aynı semtte oturduğumuz akrabamıza giden en kestirme yolu hepimiz iyi bilirdik. Televizyonda Barış Manço “kara sevda” dediğinde herkesin neden bana baktığını da... Bir başkasının anlamayacağı, aslında sır olmayan ama kimseye de söylenmesine gerek duyulmayan kodlarımız vardı bizim. Bir de bu kodların başkası tarafından anlaşılmamasına verdiğimiz “nasıl bilmezsin” tepkimiz... Sadece yöreden yöreye ismi değişebilen, herkesin bildiği bir çorbaya, ördek çorbası derdik ve bu bizim normalimizdi. Bir şeyin adını evde üretmek, tekrar tekrar söyledikçe de herkesin öyle bildiğini zannetmek, ama kimsenin bundan haberinin olmaması çok ironik. Sorsunlar söyleyeyim ayarında olamıyor insan her zaman, bilinsin istiyor; daha da ötesinde zaten biliniyordur diye kabul ediyor.

Daha garip olanı sen dünyayı nasıl görüyorsan, ne hissediyorsan, nelerden keyif alıp nelerden hoşlanmıyorsan, başkalarının da bu duygu durumuna ortak olduğunu sanmak... Aynı trajik olaya toplumsal olarak verdiğimiz tepki ortakken yapılan iyi bir şakaya herkes gülebiliyorken başkentimizin Ankara olduğu herkesin kabullendiği bir şeyken neden bizim evin hâlleri de herkesin malumu olmasındı ki?

Zamanla büyüyüp evden bir bir uzaklaştığımızda anlaşıldı ki bizim kelimelerimiz yalnızca bize aitmiş. Kimse yoğurtlu çorbalara ördek çorbası demiyor, üstelik kara sevda şarkısı çalındığında bana bakmıyormuş. Böylelikle ev yapımı cümlelerin geneli ilgilendirmediklerini, söyleyen ağzın da işiten kulağın da bize ait olduğunu anladık. Ailenin ortak hafızası da işte böyle uğradı demansa.

Bir keresinde de evimize gelen misafirlerle çayımızı yudumlarken birlikte huzur içinde oynadıklarını düşündüğümüz çocuklardan biri gelmişti yanımıza. Telaşla kızların odada kilitli kaldığını söylemişti. Yaptığımız olay yeri incelemesi ve soruşturmalar neticesinde kızların içeriden kapıyı kilitlediğini, bir daha da açamadığını öğrenmiştik. Biz dışarıda panik hâlinde kapıyı açma derdindeyken kızlar içeride sakince bizi bekliyordu. Anahtarı çıkarma çalışmaları, kapı kolunu sökmeye varan uğraşlar boşunaydı. Belki de kızlar içeride kilitli kalmamış, bizi dışarıya kilitlemişlerdi! Onlar içeride biz dışarıdayız diye, onlar azınlık, biz çoğunluk diye neden mahsur kalan onlar oluyordu ki?

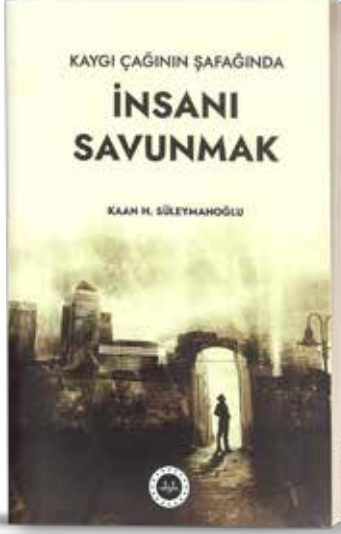
İşte böyle böyle anlaşıldı ki dünya bizim durup baktığımız yerden görüldüğü gibi değilmiş. Durduğumuz yer, baktığımız açı aynı olsa bile evreni fotoğrafladığımız gözlerimiz farklıymış başkalarından. Aynı şekli görüp benzer yorumlar yaptığımızda bile farklı çıkarımlar elde ediyormuşuz. Bununla da yetinmeyip bu çıkarımları, her birimiz değişik durumlar için kullanıyormuşuz.

Ben aynı evde yaşamamın ortak hayallere, ortak bir kanaate ve neticede ortak bir kadere sahip olmakla sonuçlandığına inanırdım. Öyle ya bizden başka kim “karanlık odanın” bir fotoğrafçı stüdyosunda değil de bizim evde olduğunu bilecekti. Fakat aynı yerde, aynı açıdan bakınca, aynı düşünceyle dolmuyormuş insan. İçinde olduğumuz dünya tek ve değişmez belki fakat içimizdeki dünya bambaşkaymış. Aynı gemiye binip farklı limanlara demir atılabiliyormuş. Hayat, sadece var olmakla sınırlı olmayan karmaşık bir denkleymiş. İç içe geçmiş gerçeklikler arasından sağ çıkmaya çalışırken, bazen yaşadığımızı sanmış, bazen ise sadece hayal etmişiz. “Yaşadım” ile “sandım” arasındaki akıllara ziyan çizgiyi zorlamamış hayat.

Çocukken yaşadığım devasa evin, şimdilerde minik bir apartman dairesi olduğuna ikna olduğum gibi; geçmişte tabu kabul ettiklerimin de bir bir değişmesini izlemek... İşte büyümenin illüzyonu!

*“Sonra ansızın o hatıra karşımda beliriverdi. Bu tat, Combray’da pazar sabahları Leonie halamın günaydın demeye odasına gittiğimde, çayına ya da ıhlamuruna batırıp bana verdiği bir parça madlenin tadıydı.”

Bu köşe, Marcel Proust’un *Geçmiş Zamanın Peşinde* adlı eserinden ilhamla hazırlanmıştır.

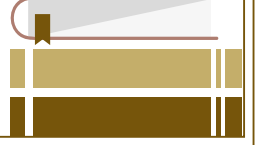
KAYGI ÇAĞININ ŞAFAĞINDA İNSANI SAVUNMAK
Kaan H. Süleymanoğlu

KİTAPLIK

HAZIRLAYAN: ZELİHA ÇEVİREN

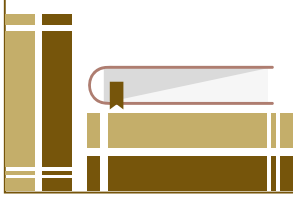
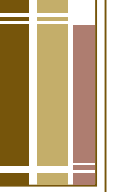

Ahlak bir bütündür ve hayatın içinde sürekli sınanma hâlidir. Bütündür, çünkü birbiriyle sınıksız irtibat hâlinde ilmeklerden, örüntülerden oluşur.

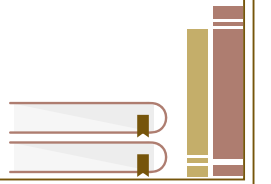
Bencillik bir hapishanedir. Onu diğer gerçek hapishanelerden ayıran şey, parmaklıklarının görünmez oluşudur.

İnsanlık tarihi biraz da merakların tarihidir. Nitekim ilk insandan bu yana özellikle yaşam pratikleri sahasında alınan mesafelerin arka planında merak duygusu yatar.

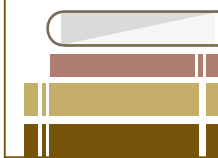
Sadece insan değil onu ayakta tutan duygu ve düşünceler de rüzgâra, fırtınaya, sarsıntıya ihtiyaç duyarlar. Kendi başına, hareketsiz, devinimsiz kalan düşünceler kuruma ve yozlaşma tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar.

Kapitalizm, kendisine risk oluşturacak dev çarkının işleyişine engel çıkaracak düşünce ve akımlarla savaşmaz. Aksine onları da ambalajlayıp ticari ürüne dönüştürür.

Fıtrat, insanın Yaradan'la, insanın insanla, insanın çevreyle, insanın toplumla kuracağı ilişkiyi gönyede tutar. Fıtratın korunduğu cemiyetlerde hakikat bilgisini ağırlamaya her zaman yer olacaktır.

İnsan mekânı, mekân insanı inşa eder. Müslüman beldelerin en önemli nişanesi olan cami merkezli hayat felsefesi, zihinlerin de dizayn edilmesine, iyinin, güzelin ve doğrunun orada toplumsal zemin bulmasına vesile olmuştur.

Hayat delirtici alaşımıyla hiçbir şeyi kendi başına bırakmaz. İnsan bir su kuyusuna düşüp renkleri akan, birbirine karışan resimlere benzer. Şimdilerde ona "kelebek etkisi" diyorlar.

